

**Rapport om gejstlig betjening af indsatte,
der tilhører andre trossamfund
end den evangelisk-lutherske danske folkekirke**

Indholdsfortegnelse

1. RESUMÉ OG ANBEFALINGER.....	4
1.1 RESUMÉ.....	4
1.1.1 Nedsættelse af arbejdsgruppe	4
1.1.2 Regelgrundlag.....	4
1.1.3 Gejstlig betjening.....	4
1.1.4 Høring af indsatte om deres religiøse observans.....	4
1.1.5 Særlige grupper af indsatte.....	5
1.1.6 Inspiration.....	5
1.2 ANBEFALINGER.....	5
1.2.1 Udøvelse af religion.....	5
1.2.2 Betjeningsmodel.....	7
1.2.3 Overvejelser om ansættelsesforhold	8
1.2.4 Introduktion og uddannelse	8
1.2.5 Finansiering af løn- og driftsudgifter ved gejstlig betjening.....	8
2. INDLEDNING.....	10
3. REGELGRUNDLAG.....	12
3.1 RELIGIONSFRIHED	12
3.1.1 De Europæiske Fængselsregler	12
3.1.2 Straffuldbyrdsloven.....	13
3.2 ANERKENDTE/GODKENDTE TROSSAMFUND	13
3.3 PRÆSTERS TAVSHEDSPLIGT	14
3.4 KONTAKT MELLEMS INDSATTE OG PRÆST ELLER LIGNENDE.....	15
4. DEN HISTORISKE UDVIKLING I GEJSTLIG BETJENING.....	16
4.1 KRIMINALFORSORGENS OPGAVE	16
4.2 KRIMINALFORSORGENS ORGANISATION.....	16
4.3 FÆNGSELSPRÆSTER FRA FOLKEKIRKEN	16
4.4 PRAKSIS FOR BETJENING AF INDSATTE MED ANDRE TROSRETNINGER	18
4.4.1 Lukkede fængsler	18
4.4.2 Åbne fængsler	18
4.4.3 Arresthuse	18
4.4.4 Københavns Fængsler.....	18
5. SÆRLIGE REGLER FOR VISSE GRUPPER AF INDSATTE/FRIHEDSBERØVEDE	19
5.1 VEDRØRENDE VARETÆGTSARRESTANTER	19
5.2 VEDRØRENDE ISOLEREDE.....	19
5.3 VEDRØRENDE NEGATIVT STÆRKE INDSATTE	20
5.4 VEDRØRENDE INDSATTE PÅ ANDRE SÆRAFDELINGER.....	20
6. SJÆLESORG OG DEN PERSONLIGE SAMTALE.....	21
7. UDØVELSE AF RELIGION	22
7.1 INDLEDNING	22
7.2 RELIGIØSE AKTIVITETER	22
7.3 BEKLÆDNING	22
7.4 BESKÆFTIGELSE	22
7.5 FÆLLESRUM TIL RELIGIØSE OG KULTURELLE FORMÅL	23
7.6 KALENDER	23
7.7 UDLÅN AF HELLIGE SKRIFTER.....	23
7.8 UDGANGSREGLER	23
8. DEN GEJSTLIGE BETJENING ANDRE STEDER.....	25
8.1 NORGE.....	25
8.2 SVERIGE	25
8.3 FINLAND	25
8.4 BESØG PÅ RIGSHOSPITALET	26

9. OVERSIGT OVER INDSATTES RELIGIØSE TILHØRSFORHOLD	27
9.1 HØRING AF INDSATTE	27
9.2 HØRING AF ÅBNE FÆNGSLER.....	27
10. OVERVEJELSER OM ANSÆTTELSESFORHOLD	29
10.1 ANERKENDTE/GODKENDTE TROSSAMFUND	29
10.2 KVALIFIKATIONER.....	29
10.3 UDVÆLGELSE.....	29
10.4 TIDSBEGRÆNSEDE ANSÆTTELSESR	29
10.5 AFLØNNING	30
10.6 TAVSHEDSPLIGT.....	30
10.7 ADGANG TIL IT-SYSTEMER.....	30
10.8 INTRODUKTION OG UDDANNELSE	30
10.9 STILLINGSBESKRIVELSE	30
11. GEJSTLIG BETJENING AF INDSATTE SOM IKKE TILHØRER DEN EVANGELISK- LUTHERSKE TROSRETNING.....	31
11.1 INDLEDNING	31
11.2 ELEMENTER I DEN GEJSTLIGE BETJENING	31
11.3 ELEMENTER I DEN GEJSTLIGE BETJENING AF MUSLIMSKE INDSATTE	32
<i>11.3.1 Generelle forhold vedrørende religionen.....</i>	<i>32</i>
<i>11.3.2 Forhold omkring gejstlige handlinger</i>	<i>32</i>
<i>11.3.3 Sjelesorg/den personlige samtale.....</i>	<i>33</i>
<i>11.3.4 Helligdage i forhold til arbejdspligten og lignende praktiske forhold.....</i>	<i>33</i>
<i>11.3.5 Tidsmæssige rammer for tilknytningen (betjeningsmodel)</i>	<i>33</i>
<i>11.3.6 Ansættelsesmæssige forhold og kriterier for ansættelse</i>	<i>35</i>
11.4 ØVRIGE TROSRETNINGER.....	35
12. FORSLAGETS ØKONOMISKE KONSEKVENSER.....	37
12.1 BEREGNING AF LØNUDGIFTER VED ARBEJDSGRUPPENS FORSLAG.....	37
13. BILAGSFORTEGNELSE	39

1. Resumé og anbefalinger

1.1 Resumé

Tidligere rapporter vedrørende etniske minoriteter i Kriminalforsorgens institutioner har vist, at der er forskelle i omfanget og karakteren af den gejstlige betjening af indsatte fra andre trossamfund/trosretninger end tilsvarende fra den evangelisk-lutherske danske folkekirke.

1.1.1 Nedsættelse af arbejdsgruppe

I marts 2006 nedsatte direktoratet derfor en arbejdsgruppe med henblik på dels at undersøge grundlaget for anden gejstlig betjening og dels at udarbejde en vejledning herom for indsatte, der er tilknyttet andre trossamfund/trosretninger – på tilsvarende vis, som der i 2005 blev udarbejdet en vejledning for indsatte, der er tilknyttet den evangelisk-lutherske danske folkekirke. Det har endvidere været formålet at sikre en mere ensartet gejstlig betjening af indsatte, der er tilknyttet andre trossamfund/trosretninger i fængsler og arresthuse.

Arbejdsgruppen har set det som sit overordnede mål at beskrive en minimumsstandard for den gejstlige betjening med retningslinier for, hvorledes straffuldbyrdelseslovens § 35 ”præst eller lignende” skal defineres, for normering og for ansættelse og introduktion af præster eller lignende fra andre trossamfund/trosretninger.

1.1.2 Regelgrundlag

I artikel 29 i De Europæiske Fængselsregler er der fastsat bestemmelser om religionsfrihed og religionsudøvelse, og det fremgår af bemærkningerne til bestemmelsen, at hvis der er et tilstrækkeligt antal indsatte med samme trosretning, skal der udpeges en godkendt repræsentant for denne trosretning, og at der bør ansættes præster eller lignende på fuld tid, hvis antallet af indsatte med samme trosretning berettiger det. I straffuldbyrdelseslovens § 35 er deltagelse i gudstjenester mv. reguleret, og det følger af bestemmelsen, at en indsat har ret til at deltage i gudstjenester, der afholdes i institutionen og ret til samtale med en præst eller lignende fra sit trossamfund. Det følger af motiverne til loven, at det i andre tilfælde – som hidtil – vil bero på en konkret vurdering, om en person, der ikke er præst eller lignende fra et anerkendt/godkendt trossamfund, kan anses som en præst eller lignende fra et trossamfund.

1.1.3 Gejstlig betjening

Ved gejstlig betjening forstår arbejdsgruppen såvel religiøse aktiviteter som sjælesorg/den personlige samtale. For mange indsatte vil sjælesorgen/den personlige samtale vægte højt i forhold til de egentlige religiøse aktiviteter. Mennesker, som er spærret inde, kan have et særligt behov for et frirum, hvor man kan tale om alt, uden at det kommer videre og bliver anvendt i sagsbehandling. Præsten eller lignende fra anerkendte/godkendte trossamfund har desuden en særlig tavshedspligt, som er beskyttet i retsplejeloven.

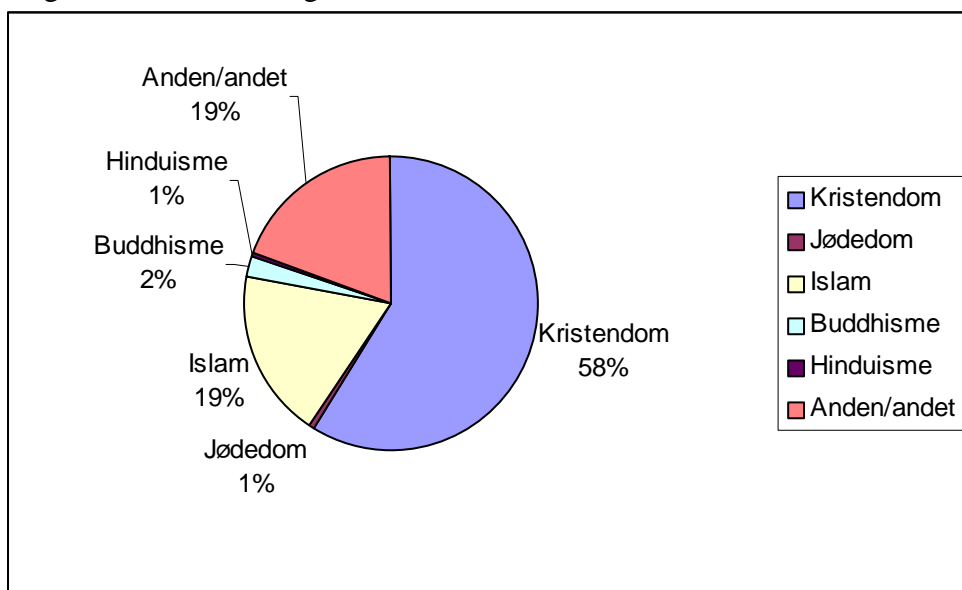
1.1.4 Høring af indsatte om deres religiøse observans

Der blev foretaget en anonym høring af alle indsatte i fængsler og arresthuse i april 2006 med det formål at få et overblik over, hvor mange indsatte der tilhører forskellige religioner, trossamfund/trosretninger samt at få et grundlag for udarbejdelse af forslag til betjening af disse indsatte.

I alt 2.353 indsatte har deltaget i høringen, hvilket svarer til en svarprocent på 58 %. Indsatte, som bekender sig til kristendom, udgør ca. 58 % af de 2.353 indsatte, mens jødiske indsatte udgør ca. 1 %, muslimske indsatte udgør ca. 19 %, buddhistiske indsatte udgør ca. 2 % og hinduistiske indsatte udgør ca. 1 %. Endelig er der en stor gruppe på ca. 19 %, som har krydset af ved ”Anden/andet” uden nødvendigvis at angive hvilken religion mv., de bekender sig til. Det gør det ikke muligt at vurdere, om der er tale om en større gruppe inden for den samme religion, hvilket ville tale for etablering af et mere formelt tilbud om gejstlig

betjening. Ud af denne gruppe på 457 indsatte er det dog muligt at opgøre, at der er fem katolikker, 12 ortodokse og 14 asatroende. Der er desuden 24 indsatte, som har angivet, at de er katolikker i forbindelse med afkrydsning ved "Kristendom".

Diagrammet viser høringsresultaterne:

1.1.5 Særlige grupper af indsatte

Arbejdsgruppen har drøftet de særlige forhold, der gør sig gældende for visse grupper af indsatte/frihedsberøvede, hvis færden inden for institutionen er undergivet særlige begrænsninger af ordens- og sikkerhedsmæssige grunde. Det drejer sig om fx varetægtsarrestanter og isolerede, men også negativt stærke indsatte og indsatte på særafdelinger i øvrigt, hvor afdelingen efter sit formål er afskåret fra den øvrige del af institutionen, således at alle aktiviteter for de indsatte skal afholdes på afdelingen.

1.1.6 Inspiration

Arbejdsgruppen har bedt Norge, Sverige og Finland om oplysninger om regler og praksis for gejstlig betjening af indsatte med anden etnisk baggrund i deres institutioner. Der er ikke fremkommet sådanne oplysninger, som arbejdsgruppen har kunnet drage nytte af.

Arbejdsgruppen har modtaget nyttige oplysninger og informationer fra to ansatte ved Aarhus Universitet, som arbejdsgruppens sekretærer aflagde besøg. Der blev blandt andet udleveret en engelsk "Religion Manual", som meget konkret beskriver den gejstlige betjening af indsatte i engelske fængsler.

Arbejdsgruppen har ligeledes i forbindelse med besøg på Rigshospitalet modtaget nyttige oplysninger og informationer fra to af hospitalets tre præster. Der blev udleveret "Religiøs og åndelig støtte – anmodning om", som blandt andet omhandler hospitalspræsternes funktion.

1.2 Anbefalinger

1.2.1 Udøvelse af religion

Om udøvelse af religion anbefaler arbejdsgruppen, at gejstlige handlinger, så som fredagsbønnen/fællesbønnen som altovervejende udgangspunkt foregår på dansk, både fordi det foregår i Danmark, i danske institutioner og af hensyn til orden og sikkerhed i institutionerne.

Det er en grundforudsætning, at selve bønnen skal siges på arabisk, men at selve prædiken skal ske på dansk. Der kan dog forekomme undtagelser til dette udgangspunkt. I Sandholmlejren og på Københavns Fængsler vil der ofte være mange personer, som ikke skal have fortsat ophold i landet (udvisningsdømte, fængslede udenlandske statsborgere og asylansøgere som har fået afslag på asyl), og som ikke taler dansk. I sådanne situationer vil den gejstlige handling kunne foregå på et fremmed sprog, fx engelsk eller arabisk.

Det anbefales desuden, at udøvelse af religion som udgangspunkt er en aktivitet, der skal foregå i den indsatte fritid.

Beskæftigelsesbekendtgørelsens § 5 giver mulighed for beskæftigelsesfrihed på dage, hvor det religiøse tilhørsforhold forbyder beskæftigelse. Arbejdsgruppen finder, at denne mulighed dækker behovet for beskæftigelsesfrihed på de vigtigste helligdage.

Arbejdsgruppen mener, at den indsatte har ret til at bære en beklædning, som er begrundet i kulturel eller religiøs tradition eller overbevisning, medmindre hensynet til orden og sikkerhed taler imod. Det skal selvsagt være muligt at visitere og identificere den indsatte. Desuden må beklædningen ikke udgøre en sikkerhedsmæssig risiko på arbejdspladsen.

Det følger af udgangsbekendtgørelsens § 55, stk. 3, at afholdes der ikke gudstjeneste i institutionen (åbne fængsler), bør der regelmæssigt være mulighed for deltagelse i gudstjeneste uden for institutionen. Udgang i henhold til § 55, stk. 3, angår alene gudstjenester i regi af den danske folkekirke. Udgang til andre gejstlige aktiviteter/handlinger kan ske i henhold til bekendtgørelsens § 55, stk. 1. Det følger af samme bekendtgørelses § 56, at der lejlighedsvis kan gives indsatte, der i lukket institution har tilladelse til uledsaget udgang, kortvarig udgang med henblik på at overvære gudstjenester eller lignende arrangementer, hvorunder andre gejstlige aktiviteter/handlinger er omfattet. Det fremgår af bekendtgørelsens § 57, at tilladelse til udgang efter reglerne i § 55-56 normalt kun gives til grupper af indsatte.

Det er arbejdsgruppens anbefaling, at ovennævnte udgange til gejstlige aktiviteter/handlinger bør kunne gives individuelt og ikke kun til grupper af indsatte.

I forbindelse med jul og/eller nytår kan en udgang forlænges, dog sammenlagt med højst to dage, jf. udgangsbekendtgørelsens § 38, stk. 6. Efter praksis i de fleste fængsler kan indsatte, der tilhører en anden tro end den evangelisk-lutherske, i stedet for vælge at forlænge udgang i forbindelse med tilsvarende religiøse højtider, fx afslutning af Ramadan for muslimers vedkommende. Der er således tale om en ”opsparing” af fridage fra julen/nytåret, som anvendes til en anden religiøs højtid/fest.

Det er arbejdsgruppens anbefaling, at den nuværende praksis skal ændres, således at en muslimsk indsat, som i øvrigt opfylder betingelserne for regelmæssig udgang - på tilsvarende vis som kristne indsatte - kan få sin udgang forlænget i forbindelse med afslutningen af Ramadan, selv om den indsatte under sin afsoning ikke har ”passeret” en dansk jul og således har opsparet fridagene. Der er efter arbejdsgruppens opfattelse tale om en af de vigtigste højtider/fester for muslimer, hvor muligheden for fejring ikke skal være afhængig af, at fridagene er opsparet fra julen/nytåret.

Det er arbejdsgruppens anbefaling, at en sådan praksis for forlænget udgang generelt skal være muligt for indsatte, der tilhører andre trossamfund/trosretninger end den evangelisk-lutherske danske folkekirke.

For så vidt angår religiøse helligdage, anbefaler arbejdsgruppen, at direktoratet en gang årligt udsender en kalender med helligdage fra de fem verdensreligioner med henblik på en ensartet praksis i institutionerne.

1.2.2 Betjeningsmodel

Arbejdsgruppen har drøftet forskellige betjeningsmodeller – fra ad hoc tilkaldelse, til deltidsansættelser og regionale ansættelser til fuldtidsansættelser samt kombinationer af de enkelte modeller.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der sker ansættelse (kan omfatte fuld tid eller deltid) af gejstlige repræsentanter, for så vidt angår de trossamfund/trosretninger, som større grupper af indsatte tilhører. Langt den største enkeltgruppe af indsatte, ved siden af den kristne gruppe, er muslimer¹, hvorfor arbejdsgruppen alene anbefaler ansættelser af imamer til gejstlig betjening af indsatte i fængsler og arresthuse. For indsatte, der tilhører andre trossamfund/trosretninger, anbefaler arbejdsgruppen, at varetagelsen af deres gejstlige betjening sker ved ad hoc tilkaldte præster eller lignende.

Ud over gejstlig betjening af de muslimske indsatte er det arbejdsgruppens opfattelse og forventning, at de ansatte imamer kan være rådgivende i religiøse, muslimske spørgsmål i forhold til fængselsledelserne og øvrige ansatte.

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at ændringer i strukturen for fængsler og arresthuse kan influere på modellen for gejstlig betjening af varetægtsarrestanter og indsatte.

1.2.2.1 Normering

Arbejdsgruppen anbefaler, at der ansættes imamer i lukkede fængsler, i åbne fængsler med lukkede enheder, i de otte største arresthuse, på Københavns Fængsler og i Institutionen for frihedsberøvede asylansøgere i Sandholmlejren (Sandholmlejren).

Lukkede fængsler

Arbejdsgruppen anbefaler, at der i statsfængslerne Vridsløselille, Nyborg, Ringe og Horsens/Østjylland ansættes en imam på deltid med ca. 15 timer pr. måned med henblik på varetagelse af fredagsbøn/fællesbøn, sjælesorg/personlige samtaler og eventuelt studiekredsvirksomhed med indsatte.

Arbejdsgruppen anbefaler, at der til de lukkede afsnit i statsfængslerne Midtjylland og Kragshovede ansættes imamer med 5-10 timer pr. måned til de samme arbejdsopgaver, som er nævnt ovenfor.

Åbne fængsler

Arbejdsgruppen anbefaler, at den gejstlige betjening af indsatte i åbne fængsler som udgangspunkt sker ved udgang fra fængslet.

Hvis udgang ikke kan finde sted fx af disciplinære årsager, anbefaler arbejdsgruppen, at den gejstlige betjening sker ved en ad hoc tilkaldt imam.

Arresthuse

Arbejdsgruppen anbefaler, at der til de otte største arresthuse med en kapacitet på mere end 40 ansættes imamer 5-10 timer pr. måned.

¹ Skal forstås bredt, således at det både omfatter personer, der er aktivt praktiserende muslimer, og som tilhører muslimske trossamfund/trosretninger, og personer, som alene har en muslimsk kulturbaggrund.

For alle andre arresthuse anbefaler arbejdsgruppen, at den gejstlige betjening sker ved ad hoc tilkaldte imamer.

Københavns Fængsler og Sandholmlejren

Arbejdsgruppen anbefaler, at der til varetagelse af den muslimske, gejstlige betjening af indsatte/frihedsberøvede i disse to institutioner ansættes 1½ årsværk, og at årsværkene placeres på Københavns Fængsler med en forpligtelse til at betjene Sandholmlejren. Når arbejdsgruppen anbefaler denne løsning, hænger det sammen med, at antallet af frihedsberøvede med muslimsk baggrund i Sandholmlejren ofte er meget svingende. I perioder med et lavt antal frihedsberøvede vil det ½ årsværk kunne supplere den fuldtidsansatte imam på Københavns Fængsler, der har et stort og stadigt stigende antal muslimske indsatte.

1.2.3 Overvejelser om ansættelsesforhold

Arbejdsgruppen mener, at de gejstlige repræsentanter, som ansættes, som udgangspunkt skal være tilknyttet et anerkendt/godkendt trossamfund. Da imamer kan have funktion som rollemodel for muslimske indsatte, er det vigtigt, at disse personers danskfærdigheder, kendskab til Kriminalforsorgen og viden om og indsigt i danske samfundsforhold afdækkes. Vedkommendes holdninger til Kriminalforsorgens arbejde bør endvidere vurderes – herunder især forholdet til principprogrammet.

Udvælgelse af egnede gejstlige repræsentanter sker på samme måde som for andre ansøgere til Kriminalforsorgens stillinger. Udgangspunktet er nedsættelse af et lokalt ansættelsesudvalg, som eventuelt kan rådføre sig med direktoratet eller en sagkyndig inden for området. Da det kan være vanskeligt at vurdere fagligheden, kan der eventuelt stilles krav om, at ansøger giver en prøve på den relevante gejstlige handling svarende til en prøveprædiken.

Da andelen af indsatte med forskellig religiøs observans kan ændre sig over tid, bør der etableres tidsbegrænsede ansættelser med prøvetid.

Der bør udformes en mere omfattende beskrivelse af, hvad stillingen indebærer ud over det, som typisk fremgår af et ansættelsesbrev. Formålet med en sådan stillingsbeskrivelse er, at tjenestestedets ledelse og den gejstlige repræsentant får en fælles forståelse af stillingens omfang og indhold.

1.2.4 Introduktion og uddannelse

Arbejdsgruppen anbefaler, at nyansatte gejstlige repræsentanter skal deltage i et særligt indholdsmæssigt tilrettelagt kursus, som afholdes i forbindelse med hver ansættelse i lighed med introduktionsforløbet for arrestforvarere.

1.2.5 Finansiering af løn- og driftsudgifter ved gejstlig betjening

Alle udgifter til aflønning af imamer – både ansatte og ad hoc tilkaldte – samt eventuelle driftsudgifter til indkøb af fx koraner og indretning af fællesrum til religiøse og kulturelle formål, herunder bederum og fodbad afholdes af Kriminalforsorgen (de enkelte institutioner).

Arbejdsgruppen mener, at der skal ske en ensartet aflønning af de gejstlige repræsentanter, som ansættes. Arbejdsgruppen anbefaler, at Finansministeriets cirkulære om vederlæggelse mv. af timelønnet undervisning, sats III anvendes, da dette ca. svarer til, hvad en dansk fængselspræst fra folkekirken får i timen (2006-niveau: 206,78 kr.).

Arbejdsgruppens medlemmer

Peter Vesterheden (formand)

Betty Steglich-Petersen

Flemming Bjerre Solberg

Pernille Esdahl

Kaj Raundrup

Tove Vedige Brøchner

2. Indledning

I indstilling om ”Den kirkelige betjening af indsatte i fængsler og arresthuse”, som en arbejdsgruppe afgav i december 2003, blev det anbefalet, at der udsendes en vejledning eller bekendtgørelse til straffuldbyrdslovens § 35, hvori begrebet ”præst eller lignende” nærmere defineres. Indsatte af anden tro end den evangelisk-lutherske skal have mulighed for at udøve deres religion i lokalemæssigt værdige rammer. Arbejdsgruppen tilsluttede sig desuden forslag fremsat af arbejdsgruppen vedrørende etniske minoriteter, som i indstilling fra 2001 havde foreslået, at de tjenestesteder, der har behov herfor, bør tilføres midler til ansættelse af (deltids)imamer.

I oktober 2005 blev Kirkeministeriets og Direktoratet for Kriminalforsorgens vejledning om den kirkelige betjening af indsatte i fængsler og arresthuse udsendt til disse institutioner.

Det fremgår af den seneste rapport om etniske minoriteter i Kriminalforsorgen fra 2005, at andelen af de indsatte med anden etnisk baggrund² end dansk udgør ca. 23 % i Kriminalforsorgens fængsler og arresthuse. På Københavns Fængsler udgjorde andelen 33 %, og andelen har siden været stigende. Mange af disse indsatte anbringes efter varetægtsperioden i et fængsel.

I den danske befolkning udgør indvandrere og efterkommere 8,6 % (Danmarks Statistik, maj 2006). Andelen af indvandrere og efterkommere fra ikke-vestlige lande udgør 6,1 % af befolkningen. Andelen af udenlandske statsborgere udgør 5,0 % af befolkningen, og 61 % af de udenlandske statsborgere er fra ikke-vestlige lande.

Den relativt store andel af etniske minoriteter i Kriminalforsorgens institutioner understreger behovet for at få overvejet, om der bør fastsættes centrale retningslinier for gejstlig betjening af indsatte, der tilhører andre trossamfund/trosretninger end den evangelisk-lutherske danske folkekirke.

De europæiske fængselsregler, jf. pkt. 3.1, indeholder bestemmelser om religionsfrihed, hvilket forudsætter, at der udarbejdes nogle retningslinier for, hvorledes gejstlig betjening varetages.

Ved gejstlig betjening forstår arbejdsgruppen såvel religiøse aktiviteter som sjælesorg/den personlige samtale. For mange indsatte vil sjælesorgen/den personlige samtale vægte højt i forhold til de egentlige religiøse aktiviteter.

I marts 2006 blev der nedsat en arbejdsgruppe med henblik på at udarbejde en vejledning om gejstlig betjening af indsatte, som tilhører andre trossamfund/trosretninger.

Det fremgår af kommissoriet (bilag 1), at der skal udarbejdes en vejledning med forslag til modeller for gejstlig betjening i de forskellige institutionstyper, herunder overvejelser om ansættelsesforhold og fysiske rammer. I arbejdet skal indgå en analyse af regelgrundlaget for gejstlig betjening, højtider og helligdage inden for de forskellige religioner og oversigt over indsattes religiøse tilhørsforhold. Arbejdsgruppen skal desuden indhente inspiration blandt andet fra de øvrige nordiske lande og sammenlignelige institutioner, hvis det er muligt.

² Anden etnisk baggrund er defineret som a) *indvandrere* med fast ophold i DK, og som er født i udlandet, og hvis forældre er udenlandske statsborgere eller født i udlandet, b) *efterkommere* født i DK af forældre hvoraf ingen er danske statsborgere født i DK, og c) *udenlandske statsborgere* uden cpr.nr. og uden tilknytning til DK.

Arbejdsgruppen blev bemandet således, at der deltager personer med særlig viden eller interesse for emnet – bredt forstået – og at de forskellige institutionstyper i Kriminalforsorgen er repræsenteret. Der deltager desuden en repræsentant fra Kirkeministeriets 2. kontor, som blandt andet har ansvar for godkendelse af andre trossamfund.

Arbejdsgruppen blev sammensat med følgende medlemmer:
Fængselsinspektør Peter Vesterheden, Københavns Fængsler (formand)
Vicefængselsinspektør Betty Steglich-Petersen, Statsfængslet på Kragshovede
Arrestforvarer Flemming Bjerre Solbjerg, Arresthuset i Randers
Chefkonsulent Pernille Esdahl, Kirkeministeriet
Undervisningsleder Kaj Raundrup, Straffuldbyrdelseskontoret i Direktoratet for Kriminalforsorgen
Fuldmægtig Tove V. Brøchner, Straffuldbyrdelseskontoret i Direktoratet for Kriminalforsorgen

De to sidstnævnte medlemmer har varetaget sekretariatsfunktionen i gruppen.

Ud over de faste medlemmer har arbejdsgruppen konsulteret eksterne konsulenter med særlig viden om religioner, trossamfund og gejstlig betjening, herunder i fængsler og andre institutioner.

Professor, dr.phil. Armin W. Geertz og adjunkt, ph.d. Lene Kühle, Aarhus Universitet har givet arbejdsgruppen gode råd og vejledning under processen.

Arbejdsgruppen har holdt fem møder (den 24. marts, den 2. maj, den 14. juni, den 4. juli og den 23. november 2006).

På arbejdsgruppens sidste møde orienterede religionssociolog Jon Alix Olsen om sit speciale *Religiøs identitetskabelse i danske fængsler*, en religionssociologisk undersøgelse af konvertering til islam under fængselsophold.

Arbejdsgruppen besøgte den 2. maj 2006 Rigshospitalet, hvor hospitalspræsterne Christian Busch og Henning Nabe-Nielsen fortalte om deres virke og deres erfaringer med patienter med anden etnisk baggrund end dansk, jf. nærmere pkt. 8.4.

På mødet den 14. juni 2006 havde arbejdsgruppen inviteret de fire imamer fra henholdsvis Statsfængslerne Ringe, Nyborg og Vridsløselille samt Københavns Fængsler, jf. nærmere i bilag 2.

3. Regelgrundlag

3.1 Religionsfrihed

Der foreligger en række erklæringer om religionsfrihed i internationale aftaler og traktater, som den danske stat har indgået, herunder ”Verdenserklæringen om menneskerettighederne” fra 1948, ”Bekendtgørelse af international konvention af 21. december 1965 om afskaffelse af alle former for racediskrimination”, ”Bekendtgørelse af international konvention af 16. december 1966 om borgerlige og politiske rettigheder med tilhørende valgfri protokol” og ”Lov om Den Europæiske Menneskerettighedskonvention” fra 1992.

Religions- og trosfrihed udgør sammen med forsamlings-, ytrings-, og foreningsfrihed grundlæggende, demokratiske menneskerettigheder. Af grundlovens § 67 fremgår det, at borgerne har ret til at forene sig i samfund for at dyrke gud på den måde, der stemmer overens med deres overbevisning, dog at intet læres eller foretages, som strider mod sædeligheden eller den offentlige orden. Det følger endvidere af grundlovens § 70, at ingen på grund af sin trobekendelse eller afstamning kan berøves adgang til den fulde nydelse af borgerlige og politiske rettigheder eller unddrage sig opfyldelsen af nogen almindelig borgerpligt.

3.1.1 De Europæiske Fængselsregler

De Europæiske Fængselsregler blev revideret og godkendt af medlemmerne af Europarådet i januar 2006. Reglerne er en rekommandation, det vil sige en anbefaling af god praksis inden for fængselsadministration, men ikke juridisk bindende for Europarådets medlemslande. Kriminalforsorgen (DK) har altid sat en ære i at overholde, og sikre overensstemmelse mellem de europæiske fængselsregler og de nationale regler om fængsler. I reglerne er der fastsat bestemmelser om religionsfrihed. Det fremgår således, at

Freedom of thought, conscience and religion

29.1 Prisoner's freedom of thought, conscience and religion shall be respected.

29.2 The prison regime shall be organised so far as it is practicable to allow prisoners to practice their religion and follow their beliefs, to attend services or meetings led by approved representatives of such religion or beliefs, to receive visits in private from such representatives of their religion or beliefs and to have in their possession books or literature relating to their religion or beliefs.

29.3 Prisoners may not be compelled to practice a religion or belief, to attend religious services or meetings, to take part in religious practices or to accept a visit from a representative of any religion or belief.

Ordlyden er ændret i forhold til tilsvarende regler fra 1987, men det fremgår af explanatory memorandum (bemærkninger), at det fortsat er hensigten, at der, hvis der er et tilstrækkeligt antal indsatte med samme trosretning, skal udpeges en godkendt repræsentant for denne trosretning, og at der bør ansættes præster eller lignende på fuld tid, hvis antallet af indsatte med samme trosretning berettiger det. ”If a prison contains a sufficient number of prisoners of the same religion, an approved representative of that religion should be appointed. If the number of prisoners justifies it and conditions permit, such appointment should be on a full-time basis”.

Arbejdsgruppen mener, at de europæiske fængselsregler skal forstås således, at der kan og bør ansættes en præst eller lignende inden for de trossamfund/trosretninger, hvortil større grupper af indsatte bekender sig. Det er op til det enkelte medlemsland at vurdere, hvornår antallet af indsatte fra samme trossamfund/trosretning berettiger til ansættelse på fuld tid eller deltid.

3.1.2 Straffuldbyrdsloven

I straffuldbyrdsloven er deltagelse i gudstjenester mv. reguleret.

§ 35. En indsat har ret til at deltage i gudstjenester, der afholdes i institutionen. Såfremt ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn gør det påkrævet, kan institutionens leder eller den, der bemyndiges hertil, dog nægte en indsat adgang til at deltage i gudstjenester.

Stk. 2. En indsat har ret til samtale med en præst eller lignende fra sit trossamfund.

Det forudsættes i motiverne til straffuldbyrdsloven, at retten til samtale med en præst eller lignende fra sit trossamfund gælder såvel anerkendte som godkendte trossamfund. I andre tilfælde vil det som hidtil bero på en konkret vurdering, om en person, der ikke er præst eller lignende fra et anerkendt/godkendt trossamfund, kan anses som en præst eller lignende fra et trossamfund. I en sådan konkret vurdering skal det vurderes, om personen kan betragtes som en gejstlig repræsentant baseret på dokumentation for personens gejstlige status i det relevante trossamfund og relevant erfaring på området.

3.2 Anerkendte/godkendte trossamfund³

De anerkendte og godkendte trossamfund har en række rettigheder. Først og fremmest retten til at foretage vielser med borgerlig gyldighed efter ægteskabsloven, men også ret til at udenlandske forkyndere kan få opholdstilladelse efter en særbestemmelse i udlændingeloven. Endvidere gives i praksis også fradragsret for bidrag til trossamfundet efter ligningsloven og en række yderligere skattemæssige begunstigelser samt ret til at anlægge egne begravelsespladser efter begravelsesloven. Dog gives fradragsret for bidrag ikke kun til anerkendte og godkendte trossamfund, men også til såkaldte ”religiøse samfund” og almennyttige foreninger.

Indtil 1970 blev trossamfund anerkendt ved kongelig resolution. Fra 1970 er der sket godkendelse på grundlag af ægteskabslovens bestemmelser, hvorefter der kan ske kirkelig vielse inden for andre trossamfund. Rent praktisk forudsætter godkendelse af en præst, at det trossamfund, som præsten tilhører, først godkendes efter de retningslinjer, der følger af udvalgsbetænkningen om lovforslaget vedrørende ægteskabsloven.

Ind i mellem hænder det, at forskellen mellem begreberne ”anerkendt” og ”godkendt” giver anledning til misforståelser. Forskellene er historisk betingede og reelt meget beskedne, idet det særligt for de anerkendte trossamfund gælder, at de får deres præster anerkendt ved kgl. resolution, kan navngive og døbe børn med borgerlig retsvirkning, fører egne kirkebøger (ministerialbøger) og kan udskrive attester herfra.

De øvrige rettigheder er som nævnt ovenfor de samme for godkendte og anerkendte trossamfund.

Disse mindre forskelle kan ikke tages som et udtryk for, at samfundet tillægger anerkendte og godkendte trossamfund forskellig status. Forskellene skyldes, at statens forhold til trossamfundene uden for folkekirken skal ses i en historisk kontekst. Anerkendelse af reformerte, katolske og mosaiske menigheder går således tilbage til Fredericia Stads privilegier af 1682.

³ Kilde: Kirkeministeriets hjemmeside (www.km.dk)

Øvrige trossamfund samt samfund med religiøst præg omfatter dels trossamfund, som af forskellige grunde ikke har ønsket godkendelse, dels samfund, som ikke kan godkendes som egentlige trossamfund (livsanskuelssamfund, filosofiske foreninger mv.). Disse eksisterer under den almindelige religions- og foreningsfrihed uden noget krav om offentlig registrering, men har heller ikke de ovennævnte rettigheder.

Før Kirkeministeriet godkender et trossamfund eller en menighed, bliver ansøgningen om godkendelse vurderet af Det rådgivende Udvalg vedr. Trossamfund, som består af sagkyndige inden for religionshistorie, religionssociologi, teologi og retsvidenskab. Udvalget behandler ansøgninger om godkendelse og indstiller til Kirkeministeriet, om der skal gives godkendelse eller ej. Det er Kirkeministeriet, der træffer afgørelsen om godkendelse.

Godkendelse som trossamfund rummer såvel rettigheder som forpligtelser. En godkendelse som trossamfund må bero på *tillid* til, at gudsyndelse er organisationens hovedformål, at der er udpeget *ansvarlige* repræsentanter, *åbenhed* i forhold til lære og ritualer samt *kontinuitet* i forhold til trossamfundets størrelse og præsternes uddannelse. Derudover betragtes det som en forudsætning, at godkendte trossamfund i lighed med det øvrige samfund respekterer *menneskerettighederne*, navnlig religions- og trosfrihed, herunder retten til at skifte religion.

Listen over anerkendte og godkendte trossamfund kan findes på Kirkeministeriets hjemmeside www.km.dk

3.3 Præsters tavshedspligt

Præster har en særlig tavshedspligt, som tillige er beskyttet i retsplejeloven.

I retsplejelovens § 170 er reglerne om vidneudelukkelse reguleret som følge af nogle faggruppers særlige tavshedspligt.

Stk. 1. Mod dens ønske, som har krav på hemmeligholdelse, må vidneforklaring ikke afkræves præster i folkekirken eller andre trossamfund, læger, forsvarere eller advokater om det, der er kommet til deres kundskab ved udøvelsen af deres virksomhed.

Stk. 2. Retten kan pålægge læger og advokater, bortset fra forsvarere i straffesager, at afgive vidneforklaring, når forklaringen anses for at være af afgørende betydning for sagens udfald, og sagens beskaffenhed og dens betydning for vedkommende part eller samfundet findes at berettige til, at forklaring afkræves. Sådant pålæg kan i borgerlige sager ikke udstrækkes til, hvad en advokat har erfaret i en retssag, som har været betroet ham til udførelse, eller hvori hans råd har været søgt.

Reglen angår vidneudelukkelse som følge af tavshedspligt, der er begrundet i hensynet til vedkommende private borger, der er kommet i forbindelse med den, hvis vidneforklaring nu fordres. Det fremgår af kommenteret retsplejelov⁴, at udtrykket ”præster” må dække religiøse ledere fra andre trossamfund, således fx muslimske imamer. Begrebet ”andre trossamfund” omfatter dels de trossamfund, der indtil 1969 blev anerkendt som trossamfund ved kongelig resolution, og dels de trossamfund, hvorfra præster siden 1. januar 1970 er bemyndiget til at foretage vielser. For så vidt angår præster fra sidstnævnte trossamfund, er det ikke afgørende, om den præst, der påberåber sig vidneudelukkelse, selv har vielsesbemyndigelse.

⁴ Kilde: Kommenteret retsplejelov, 7. udg. 2004

Det betyder modsætningsvist, at præster eller lignende fra trossamfund eller menigheder, som ikke er anerkendte/godkendte af Kirkeministeriet, ikke kan påberåbe sig vidneudelukkelse i henhold til retsplejelovens § 170.

Det⁵ må antages, at såvel oplysninger, som præsten bliver bekendt med under sjælesorgssamtaler, som oplysninger, præsten bliver bekendt med under tjenesten i øvrigt blandt andet i forbindelse med almindeligt samvær med indsatte, er omfattet af præstens kvalificerede tavshedspligt. Præsters tavshedspligt er af absolut karakter, hvilket fremgår modsætningsvis af retsplejelovens § 170, stk. 2, som giver retten adgang til undtagelsesvist at pålægge læger og advokater (bortset fra forsvarere i straffesager) at afgive vidneforklaring.

Præsters tavshedspligt må dog vige for enkelte særlige bestemmelser i lovgivningen om anmeldelses-, afværgelses- eller oplysningspligt. Det gælder fx straffelovens § 141 om pligten til at afværge visse forbrydelser mod statens selvstændighed og sikkerhed samt forbrydelser, der medfører fare for menneskers liv og velfærd, om nødvendigt ved anmeldelse til politiet.

Præsten kan uden at komme i konflikt med tavshedspligten afgive indberetning til fængslets ledelse, hvis han føler sig udsat for personlige forulempelser i form af vold, trusler eller lignende, eller hvis præsten i øvrigt bliver vidne til (ikke at forveksle med bliver betroet oplysninger om) lovovertrædelser eller grove regelbrud, fx omgang med euforiserende stoffer eller alkohol under præstens arrangementer. Præsten er i så henseende stillet på lignende måde som en sognepræst, der kan involvere politiet, hvis han/hun bliver offer for eller vidne til kriminalitet.

Præster spiller for mange indsatte en vigtig rolle for opholdet i fængslet/arresthuset, navnlig fordi præsten har en særstilling i forhold til det øvrige fængselspersonale i form af den særlige/kvalificerede tavshedspligt. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at det ud fra en lighedsbetragtning forekommer mest rimeligt, at præster eller lignende fra andre trossamfund/menigheder, som ikke har opnået godkendelse – og måske aldrig har søgt om det – også kan påberåbe sig vidneudelukkelse.

Da dette ikke er tilfældet, bør de indsatte - i tilfælde af at der ansættes gejstlige repræsentanter fra ikke anerkendte/godkendte trossamfund - informeres om, at den gejstlige repræsentant ikke er omfattet af retsplejelovens § 170.

3.4 Kontakt mellem indsatte og præst eller lignende

Besøg⁶, som en indsat modtager af en præst eller lignende fra sit trossamfund, skal tillades udover besøgstiden (minimumsbesøgstiden er mindst et ugentligt besøg af mindst en times varighed). Dette gælder for 1) præster fra folkekirken, 2) præster eller lignende fra trossamfund/menigheder, som er anerkendt/godkendt af Kirkeministeriet, og 3) de gejstlige repræsentanter, som ikke er medlem af et anerkendt/godkendt trossamfund, men som efter en konkret vurdering skal anses som en præst eller lignende fra et trossamfund.

⁵ Kilde: De følgende tre afsnit stammer fra Straffuldbyrddelsesret 2005 af Hans Jørgen Engbo

⁶ Besøgsreglerne kan indebære, at der skal indhentes oplysninger om den besøgende i blandt andet Det centrale Kriminalregister, at der er begrænsninger i antallet af besøgende, som en indsat kan have, at besøget foregår i besøgslokaler, at besøget er af en begrænset varighed, og at besøget kan være overvåget

4. Den historiske udvikling i gejstlig betjening

4.1 Kriminalforsorgens opgave

Kriminalforsorgens overordnede formål er at medvirke til at begrænse kriminalitet. Hovedopgaven er at fuldbyrde straf, hvorved der både skal udøves den fornødne kontrol og ydes støtte og motivation til at få indsatte til at leve en normal, kriminalitetsfri tilværelse.

Principper og regler for straffuldbyrdelse er nedfældet i lov nr. 207 af 18. marts 2005 om fuldbyrdelse af straf m.v. og ophold i varetægt.

4.2 Kriminalforsorgens organisation

Kriminalforsorgen driver og administrerer 14 statsfængsler, 37 arresthuse, 8 pensioner, 18 afdelingskontorer (KIF) og 8 lokalkontorer.

Af de 14 fængsler er de 6 såkaldte lukkede fængsler⁷, der fortrinsvis huser indsatte, som på grund af straffens længde, undvigelsesrisiko eller andre sikkerhedsmæssige årsager placeres i lukket fængsel. Disse fængsler er særligt sikrede blandt andet med ringmur, og mulighederne for undvigelse er begrænsede.

De øvrige 8 fængsler er åbne fængsler, hvor tilsvarende sikkerhedsforanstaltninger mod undvigelse ikke skønnes nødvendige. To åbne fængsler har dog lukkede afdelinger. Undvigelse fra et åbent fængsel medfører som udgangspunkt, at afsoningen fortsætter i lukket fængsel eller i halvåbent regi.

Den samlede kapacitet var i 2005 på 4.128 fængselspladser. Det samlede antal indsatte var (7. december 2006) 3.817, hvoraf 1.136 er anholdte og varetægtsfængslede, der afventer straffesag, mens de øvrige 2.619 afsoner idømt frihedsstraf. Hertil kommer 6 bødefsonere samt 56 under andet.

Afsoning af frihedsstraf finder som udgangspunkt sted i statsfængslerne, mens anholdte og varetægtsfængslede er indsat i de mange større og mindre arresthuse og i Københavns Fængsler.

4.3 Fængselspræster fra folkekirken

Trods store forskelle institutionerne imellem indtager både fængselspræsterne og arresthuspræsterne en betydningsfuld plads i Kriminalforsorgens arbejde.

Indsatte, som afsoner idømt frihedsstraf såvel som anholdte og varetægtsfængslede, der afventer en straffesag, er en udsat personkreds, som kirken traditionelt har omfattet med et særligt ansvar og interesse.

Oprindeligt var præstens funktion dels at afholde regelmæssige gudstjenester, dels at undervise fangerne i deres børnelærdom. Dette har været tilfældet fra det danske fængselsvæsens første oprindelse på Chr. IV's tid, hvor der ved fængslerne har været ansat fængselspræster. Det er imidlertid en kendsgerning, at netop det philadelfiske system, som bl.a. Statsfængslet i Vridsløselille i 1859 blev indrettet efter, tillagde fængselspræstens virksomhed en ganske særlig betydning. Tanken med den fuldstændige afsoning var netop at berede vejen for fangernes moralske forbedring – et system udformet i de nordamerikanske kvækeres dybt religiøse samfund. At det ikke blot var fængselspræsten, men også fængslets

⁷ Heraf Københavns Fængsler som primært har arresthusfunktion

ledende mænd i øvrigt, der nærede denne opfattelse, bærer officielle og uofficielle udtalelser vidnesbyrd om. Et eksempel fra 1880 af viceinspektør Gomard, Vridsløselille:

”Men det jeg må sætte fremmest, det er, at sund kristelig moral som en rød tråd slynger sig gennem den hele undervisning i fængslet; thi det er dog det, der bærer oppe, og det må aldrig glemmes, at ved siden af det straffende moment er det den moralske forbedring, der må være hovedformålet med al forstandig straffetugt”.

Indtil 1909 var fangers deltagelse i gudstjeneste tvungen, og kun enkelte fanger, der tilhørte andre trossamfund, blev fritaget. Imidlertid deltog også i mange år efter tvangens ophævelse så godt som alle fanger i gudstjeneste. Deltagelse i gudstjeneste er i de senere år gået stærkt tilbage, hvilket der er flere grunde til, men vigtigst er uden tvivl den ændring, der er sket i fangernes hele tilværelse i fængslet.

Såvel i internationale konventioner som i danske love og bekendtgørelser har Kriminalforsorgen en pligt til at formidle de indsatte ønsker og krav på religiøs og moralsk bistand både i form af samtale, fri brevveksling og deltagelse i gudstjeneste, der afholdes i institutionen, jf. pkt. 3.3.

Behovet blandt de indsatte gælder særligt den uformelle, anonyme og fortrolige sjælesorgskontakt, som alene fængselspræsten og arresthuspræsten kan tilbyde. Samtalerne skønnes at lægge beslag på op til 70 % af fængselspræstens og indtil 90 % af arresthuspræstens tid og ressourcer i følge indstilling fra december 2003 om ”Den kirkelige betjening af indsatte i fængsler og arresthuse”.

Der opstår tillige en berøringsflade til institutionernes personale, idet præsten i højere grad end tidligere inddrages i situationer, hvor alternativet for indsatte eller personale ville være samtaler af terapeutisk, psykologisk eller psykiatrisk karakter.

Det afgørende for præstens mulighed for at skabe kontakt og tillid er, at samtalen med præsten er fuldt fortrolig og uden notatpligt, jf. pkt. 3.3.

Også indsatte, der tilhører andre trossamfund/trosretninger, tager ofte imod tilbudet om en samtale med den folkekirkelige fængselspræst eller arresthuspræst frem for at søge kontakt til en præst eller lignende fra egen trosretning.

Det fremgår af indstilling om ”Den kirkelige betjening af indsatte i fængsler og arresthuse”, fra december 2003, at ud over sjælesorgskontakt forretter danske præster jævnligt kirkelige handlinger som vielser, dåb og bisættelser for indsatte og deres pårørende og i visse tilfælde for personalet. Ofte føler både indsatte og deres pårørende og personale tættere tilknytning til fængselspræsten end til egen sognepræst.

Endelig kan fængselspræsten deltage på forskellig vis i fængselsmæssige funktioner. Eksempelvis i afdelingsmøder, hvor der drøftes konkrete sager blandt andet om udgang. Praksis er forskellig og spænder fra fast deltagelse i alle afdelingsmøder til deltagelse som bisidder efter anmodning fra den pågældende indsatte.

Lønudgiften til fængselspræster i lukkede fængsler afholdes af Kriminalforsorgen (de enkelte fængsler), bortset fra ½ stilling på Københavns Fængsler, der refunderes af Kirkeministeriet.

I åbne fængsler og arresthuse afholdes lønudgiften til præsterne af Kirkeministeriet, idet det indgår i deres stilling som præst i folkekirken.

Herudover kan præster ulønnet være tilknyttet eller være i jobtræning (Københavns Fængsler).

4.4 Praksis for betjening af indsatte med andre trosretninger

4.4.1 Lukkede fængsler

Der er forskellig praksis for betjening af indsatte med anden trosretning i de lukkede fængsler, hvor koncentrationen af indsatte, der tilhører en anden trosretning, er størst.

I statsfængslerne i Vridsløselille, Nyborg og Ringe er der ansat en imam på deltid. Af oplysninger fra januar 2006 fremgår det, at i Nyborg er imamen ansat 30 timer om ugen, i Vridsløselille 3 timer om ugen og i Ringe 14 timer om måneden. I statsfængslerne i Horsens og Midtjylland (det lukkede afsnit) og i Anstalten ved Herstedvester tilkaldes en imam efter behov.

De deltidsansatte imamer aflønnes af Kriminalforsorgen (de enkelte fængsler).

4.4.2 Åbne fængsler

I de åbne fængsler er praksis ligeledes forskellig, idet nogle åbne fængsler transporterer muslimske indsatte til en nærliggende moske med henblik på deltagelse i fredagsbøn. Andre åbne fængsler hidkalder en imam fra nærområdet med henblik på afvikling af fredagsbøn på fængslet.

I visse tilfælde dækker fængslet en hidkaldt imams transportudgifter. Dette sker som oftest, hvor der er stor afstand fra imamens bopæl til det åbne fængsel.

Jf. i øvrigt afsnit 9.2.

4.4.3 Arresthuse

I arresthusene tilkaldes en imam, når der er behov herfor.

I visse tilfælde dækkes transporten. Der gælder de samme betalingshensyn, som er nævnt under åbne fængsler.

4.4.4 Københavns Fængsler

På Københavns Fængsler har der siden 1996 været ansat en imam på fuld tid. Udgifterne hertil afholdes af Kriminalforsorgen (Københavns Fængsler).

Der har i mange år været tilknyttet en katolsk søster til fængslet, som har haft fri adgang til at besøge alle indsatte, også isolerede og indsatte undergivet besøgs- og brevkontrol. Den katolske betjening ved søstre har stort set fungeret uproblematisk og har opfyldt et efterspurgt religiøst og menneskeligt behov, måske især for udlændinge anholdt i Danmark. Københavns Fængsler har ikke haft lønudgifter til den katolske betjening. Samarbejdet har i en kortere periode været afbrudt.

Københavns Fængsler har i efteråret 2006 igen etableret et samarbejde med en katolsk søster, som ulønnet skal varetage katolsk sjælesorg, bøn og lign. for katolske indsatte. Der er udarbejdet en skriftlig aftale om samarbejdet, som foreløbigt er aftalt til maj 2007, og kan opsiges fra begge side med dags varsel. Den katolske søster vil som udgangspunkt arbejde på fængslet en dag om ugen.

5. Særlige regler for visse grupper af indsatte/frihedsberøvede

For visse grupper af indsatte/frihedsberøvede kan der være særlige forhold, der gør sig gældende. Deres færden inden for institutionen kan være undergivet særlige begrænsninger af ordens- og sikkerhedsmæssige grunde.

5.1 Vedrørende varetægtsarrestanter

Det fremgår af varetægtsbekendtgørelsens § 25, at en varetægtsarrestant, som ikke er isoleret efter rettens bestemmelse, har ret til at deltage i gudstjeneste, der afholdes i institutionen. Såfremt ordens- eller sikkerhedsmæssige hensyn gør det påkrævet, kan institutionens leder eller den, der bemyndiges hertil, dog nægte en varetægtsarrestant at deltage i gudstjenester.

Af stk. 2 fremgår det, at en varetægtsarrestant har ret til samtale med en præst eller lignende fra sit trossamfund, medmindre politiet af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed modsætter sig det.

Det følger af vejledningen til bekendtgørelse om ophold i varetægt, pkt. 15, at hvis institutionen er i tvivl om, hvorvidt der er en risiko for, at institutionens afgørelse i et givet tilfælde vil stride mod retten eller politiets bestemmelse om isolation, brev- og besøgskontrol eller andre begrænsninger af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed, bør institutionen søge dette afklaret hos politiet.

I vejledningens pkt. 58 er det tilkendegivet, at bestemmelsen ikke er til hinder for, at varetægtsfængslet (arresten), hvis det er nødvendigt for at kunne afvikle gudstjenesten med den fornødne ro og orden, tilrettelægger en ordning, hvorefter der afholdes gudstjeneste for fx bestemte afdelinger i varetægtsfængslet på skift. Det er dog herved en forudsætning, at der er tale om betydelige ordens- og sikkerhedsmæssige problemer forbundet med at holde gudstjeneste for alle indsatte på en gang, ligesom sådanne ordninger bør drøftes med præsten.

Om varetægtsbekendtgørelsens § 25, stk. 2, er det i vejledningens pkt. 59 præciseret, at bestemmelsen omfatter præster m.fl. fra såvel anerkendte som godkendte trossamfund. Det følger desuden af pkt. 59, at i andre tilfælde vil det bero på en konkrete vurdering, om en person kan anses for en præst eller lignende fra et trossamfund.

I pkt. 60 i vejledningen er det tilkendegivet, at de samtaler, som en varetægtsarrestant efter § 25, stk. 2, har med en præst eller lignende, ikke begrænser de tidsmæssige muligheder for andre besøg.

Endelig oplyses det i vejledningens pkt. 61, at det følger af Kirkeministeriets bekendtgørelse nr. 21 af 23. januar 1975 om gejstlig betjening i arresthuse, at den til arresthuset knyttede præst har uhindret adgang til at besøge varetægtsarrestanter, og at varetægtsarrestanter har ret til ukontrolleret brevveksling med den til arresthuset knyttede præst.

5.2 Vedrørende isolerede

For isolerede gælder varetægtsbekendtgørelsens § 85, hvoraf det fremgår, at varetægtsarrestanter, som har været isolerede efter rettens bestemmelse i mere end 14 dage, under fortsat isolation skal tilbydes regelmæssige og længerevarende samtaler med fx præst, læge eller psykolog.

I varetægtsvejledningens kapitel 25 *Særlige tilbud til varetægtsarrestanter, som er isolerede efter rettens bestemmelse* fremgår det, at bestemmelsen i § 85 indebærer, at institutionen er forpligtet til at tilbyde en varetægtsarrestant, som har været isoleret i mere end 14 dage,

regelmæssige og længerevarende samtaler med fx præst, læge eller psykolog. Reglen indebærer, at personalet er forpligtet til at vejlede varetægtsarrestanten om denne mulighed, og – når varetægtsarrestanten ønsker det – formidle dette ønske til fx præst, læge eller psykolog, mens det vil være henholdsvis præsten, lægen eller psykologen, der afgør, om samtaler faktisk skal gennemføres. Det følger dog af pkt. 214 i vejledningen, at det også i relation til disse særlige tilbud til isolerede varetægtsarrestanter gælder, at institutionen skal være opmærksom på, at der ikke sker en tilsidesættelse af begrænsninger fastsat af hensyn til varetægtsfængslingens øjemed.

Det fremgår af bekendtgørelse om udelukkelse af indsatte fra fællesskab, herunder anbringelse i observationscelle mv., i fængsler og arresthuse, jf. § 10, stk. 3, at den indsatte kun kan deltage i gudstjeneste, der afholdes i institutionen, når det skønnes, at der ikke er ordens- eller sikkerhedsmæssige problemer forbundet hermed. Også for denne gruppe af indsatte gælder det, at hvis de har været udelukket fra fællesskab i mere end 14 dage, så skal de tilbydes regelmæssige og længerevarende samtaler med fx præst, læge eller psykolog.

5.3 Vedrørende negativt stærke indsatte

Gudstjeneste/gejstlig betjening for negativt stærke indsatte kan ikke finde sted sammen med andre indsatte.

Direktoratet har i en tidligere konkret sag tilkendegivet, at negativt stærke indsatte kun bør bruge fællesarealer, hvis en aktivitet, der findes rimeligt at tilbyde, ikke kan udøves andetsteds. Det blev af direktoratet lagt til grund, at gudstjeneste kan afvikles på afdelingen, og at den kirkelige handling ikke forudsætter adgang til kirke-/bederum, idet kirke-/bederum kan indrettes på afdelingen.

Det gælder for negativt stærke indsatte i alle fængsler, at gudstjeneste/gejstlig betjening finder sted på afdelingen.

5.4 Vedrørende indsatte på andre særafdelinger

På forespørgsel har statsfængslerne i Vridsløselille, Nyborg og Horsens oplyst, at indsatte på behandlingsafdelinger/programafdelinger (stoffri afdelinger) ikke kan deltage i gejstlige arrangementer sammen med andre indsatte. Indsatte på frivillig enrumsafdelinger kan som udgangspunkt deltage i sådanne arrangementer, men fængslerne kan på baggrund af en konkret vurdering nægte enrumsanbragte indsatte adgangen til gejstlige arrangementer.

6. Sjælesorg og den personlige samtale

Danske fængselspræsters opgave er tidligere beskrevet som 70 % sjælesorg og 30 % kirkelige handlinger. I arresthuse udgør sjælesorg op til 90 % af arbejdet.

Sjælesorg betyder ”omsorg for sjælen”, og den sjælesørgende samtale kan rumme mange aspekter. Det kan være en samtale om følelser og tanker om kriminaliteten. Samtalen kan også dreje sig om livssyn og eksistentielle overvejelser – og om religiøse overvejelser. Ofte indgår også liturgiske elementer i sjælesorgssamtalen, således at man beder en bøn, tager en person til alters, tilsiger syndernes forladelse eller lyser velsignelsen.

Mennesker⁸, der er spærret inde, har i særlig grad brug for gejstlig bistand. I et samfund, der er så gennemkontrolleret som et fængsel, er det vigtigt, at der findes et sted, hvor den indsatte kan komme af med sin smerte og sine frustrationer, uden at det kommer videre. Samtalerne er fortrolige, og præsten har tavshedspligt. Der bliver ikke skrevet journal. Man kan som udgangspunkt tale med præsten om alt. Samtalerne spreder sig over hele den indsattes tilværelse lige fra mindre irritationsmomenter fra fængselshverdagen, problemer og konflikter med familien til de store religiøse og eksistentielle spørgsmål om Gud, mening, skyld og tilgivelse. Samtalerne bliver ført i respekt og ligeværdighed. Præsten skal først og fremmest være i stand til at lytte og kunne rumme den andens smerte, men opgaven kan også være at støtte, vejlede og virkelighedskorrigere. Samtalerne kommer som oftest i stand på den indsatte initiativ, men kan også blive formidlet ved personale og pårørende.

Arbejdsgruppen har stillet sig spørgsmålet, om muslimske indsatte har tradition for at bruge en imam på samme måde, som danske indsatte bruger en præst.

Det er på den ene side arbejdsgruppens opfattelse, at dette ikke altid er tilfældet – dels fordi det kan være vanskeligt - for ikke at sige skamfuldt - for en muslim at diskutere indre velfærd, og dels fordi mange muslimer er opdraget med, at svaret på et problems løsning findes i koranen. På den anden side er der mange muslimer, som ikke selv er i stand til at læse koranen enten på grund af sproglige eller forståelsesmæssige grunde og derfor har behov for hjælp til fortolkningen. Dertil kommer at sammenhørigheden med imamen i fx fællesbønnen/fredagsbønnen opleves som meget væsentlig og værdifuld.

Endelig er det i langt højere grad almindeligt for muslimer at bruge familien som rådgiver i personlige spørgsmål.

Det er tilkendegivet fra fængselspræsterne fra folkekirken, at indsatte med muslimsk baggrund i mange tilfælde bruger dem, når de ønsker en samtale om personlige spørgsmål, jf. indstilling om den kirkelige betjening af indsatte i fængsler og arresthuse, dec. 2003.

Det er endvidere af nogle af de imamer, der er ansat i/tilknyttet Kriminalforsorgen tilkendegivet, at behov for samtale om personlige forhold er et grundlæggende menneskeligt behov, som også indsatte med muslimsk tilhørsforhold har, og som bør være en del af en imams funktion.

⁸ Afsnittet er skrevet af fængselspræst Susanne Bjerregaard

7. Udøvelse af religion

7.1 Indledning

Arbejdsgruppen har for overskuelighedens skyld valgt at beskrive helligdage og fester/højtidere alene inden for de fem verdensreligioner, jf. bilag 3, således at Kriminalforsorgens institutioner kan tage højde herfor i relation til beskæftigelse og udgang.

7.2 Religiøse aktiviteter

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at udøvelse af religion som udgangspunkt er en aktivitet, som skal foregå i de indsatte fritid. Det bør dog være muligt at bede i fx pauser i løbet af arbejdstiden.

Gejstlige handlinger, som fx fredagsbøn, hvor de indsatte samles til fælles bøn typisk under ledelse af en imam, bør ligeledes så vidt muligt foregå efter arbejdstid. Den gejstlige handling bør som altovervejende udgangspunkt foregå på dansk, både fordi det foregår i Danmark, i danske institutioner og af hensyn til orden og sikkerhed i institutionen. Det er en grundforudsætning, at selve bønnen skal siges på arabisk⁹, men at selve prædiken skal ske på dansk. Der kan dog forekomme undtagelser til dette udgangspunkt. I Sandholmlejren og på Københavns Fængsler vil der ofte være mange personer, som ikke skal have fortsat ophold i landet (udvisningsdømte, fængslede udenlandske statsborgere og asylansøgere som har fået afslag på asyl), og som ikke taler dansk. I sådanne situationer vil den gejstlige handling kunne foregå på et fremmed sprog, fx engelsk eller arabisk.

De gejstlige handlinger skal foregå under tilstedeværelse af personale. Dette gælder primært lukkede fængsler, herunder lukkede afdelinger i åbne fængsler og i arresthuse.

7.3 Beklædning

Det følger af straffuldbyrdelseslovens § 36, at indsatte har ret til at medtage, besidde og råde over egne genstande i institutionen, medmindre dette er uforeneligt med ordens- og sikkerhedsmæssige hensyn. Generelle begrænsninger til denne ret er reguleret i genstandsbekendtgørelsen. Arbejdsgruppen mener, at den indsatte således har ret til at bære en beklædning, som er begrundet i kulturel eller religiøs tradition eller overbevisning, medmindre hensynet til orden og sikkerhed i det enkelte tilfælde efter en konkret vurdering taler imod. Det skal selvsagt være muligt at identificere og visitere den indsatte. Desuden skal beklædningen ikke udgøre en sikkerhedsmæssig risiko på arbejdspladsen.

7.4 Beskæftigelse

Det følger af beskæftigelsesbekendtgørelsens § 5, at indsatte, hvis religiøse tilhørsforhold forbyder dem at være beskæftiget på visse dage, skal have ændret beskæftigelsestiden, således at de ikke beskæftiges på disse dage. Institutionen bestemmer, hvorledes de på anden måde skal opfylde arbejdstidsnormen.

Det fremgår af beskæftigelsesbekendtgørelsens § 16, at der for en indsat, der med institutionens tilladelse af særlige grunde midlertidigt er fraværende fra beskæftigelse, uden at fraværet skyldes sygdom, ikke foretages fradrag i vederlaget. Dette fremgår ligeledes af vejledningens pkt. 14, hvor det blandt andet oplyses, at indsatte, hvis religiøse tilhørsforhold forbyder dem at være beskæftiget på bestemte dage, og hvor institutionen ikke kan tilbyde beskæftigelse på andre tidspunkter, ikke skal fradrages i vederlaget.

⁹ Arbejdsgruppen er opmærksom på, at en længere sammenstilling af forskellige bønner vil kunne have en prædikenlignende karakter. Hvis dette vurderes at give problemer, må det drøftes konkret.

Beskæftigelsesbekendtgørelsens § 5 giver mulighed for beskæftigelsesfrihed på dage, hvor det religiøse tilhørsforhold forbyder beskæftigelse. Arbejdsgruppen finder, at denne mulighed dækker behovet for beskæftigelsesfrihed på de vigtigste helligdage. Arbejdsgruppen mener, at § 13 i bekendtgørelsen må finde anvendelse på alle trosretningers helligdage således, at når en religiøs helligdag falder på en normal arbejdsdag, skal der udbetales søgnehelligdagsvederlag, hvis den indsatte har været i beskæftigelse de seneste tre arbejdsdage inden helligdagen. Dette skal alene gælde de helligdage, hvor det religiøse tilhørsforhold forbyder beskæftigelse.

Høringen om hvilken religion de indsatte bekender sig til, jf. pkt. 9 og bilag 5, har vist, at der er indsatte, som tilhører andre religioner end de fem verdensreligioner. Ønsker om at blive friholdt for beskæftigelse eller få udgang på helligdage/højtider inden for disse religioner må afgøres konkret.

Udgangspunktet er, at alle indsatte uanset deres religiøse observans skal have de samme muligheder for at blive friholdt for beskæftigelse eller få udgang på deres helligdage, højtider og fester.

7.5 Fællesrum til religiøse og kulturelle formål

Der bør så vidt muligt etableres et rum, hvor indsatte fra andre trossamfund/trosretninger kan udøve deres religion i fællesskab med ligesindede, og hvor en gejstlig repræsentant kan afholde gudstjeneste/gejstlige handlinger.

Rummet skal indrettes således, at det ikke indeholder religiøse symboler, som kan forbindes med en specifik religion. De indsatte og/eller den gejstlige repræsentant må medbringe de fornødne religiøse symboler. Eventuelt kan der i rummet være aflåste skabe, hvor hvert trossamfund/trosretning har sine særlige religiøse symboler mv.

Indsatte bør forinden have mulighed for rituel renselse enten i form af vaskefaciliteter i nærheden af fællesrummet eller i egen celle.

7.6 Kalender

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at der med henblik på en ensartet praksis i institutionerne en gang årligt fra direktoratet udsendes en kalender med helligdage fra de fem verdensreligioner. Kalenderen vil være vejledende for institutionerne og baseret på oplysninger fra Højtidskalenderen fra Videnscenter for Kompetenceafklaring (Personalestyrelsen, Finansministeriet).

7.7 Udlån af hellige skrifter

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at der i Kriminalforsorgens institutioner bør være et tilstrækkeligt antal hellige skrifter tilgængelige på biblioteket til udlån til indsatte.

Der er i november 2006 udkommet en ny oversættelse af koranen. Mag.art. Ellen Wulff har på videnskabeligt grundlag oversat koranen til nutidsdansk.

7.8 Udgangsregler

Det følger af udgangsbekendtgørelsens § 55, stk. 3, at afholdes der ikke gudstjeneste i institutionen (åbne fængsler), bør der regelmæssigt være mulighed for deltagelse i gudstjeneste uden for institutionen. Udgang i henhold til § 55, stk. 3, angår alene gudstjenester i regi af den danske folkekirke. Udgang til andre gejstlige aktiviteter/handlinger kan ske i henhold til bekendtgørelsens § 55, stk. 1. Det følger af samme bekendtgørelses § 56, at der lejlighedsvis kan gives indsatte, der i lukket institution har tilladelse til uledsaget

udgang, kortvarig udgang med henblik på at overvære gudstjenester eller lignende arrangementer, hvorunder andre gejstlige aktiviteter/handlinger er omfattet.

Det fremgår af bekendtgørelsens § 57, at tilladelse til udgang efter reglerne i §§ 55-56 normalt kun kan gives til grupper af indsatte, og at der i almindelighed bør deltage en eller flere funktionærer i sådanne udgange.

Det er arbejdsgruppens anbefaling, at ovennævnte udgange til gejstlige aktiviteter/handlinger bør kunne gives individuelt og ikke kun til grupper af indsatte.

I forbindelse med jul og/eller nytår kan en udgang forlænges, dog sammenlagt med højst to dage, jf. udgangsbekendtgørelsens § 38, stk. 6. Efter praksis i de fleste fængsler kan indsatte, der tilhører en anden tro end den evangelisk-lutherske, i stedet vælge at forlænge udgang i forbindelse med tilsvarende religiøse højtider, fx afslutning af Ramadan for muslimers vedkommende. Der er således tale om en ”opsparing” af fridage fra julen/nytåret, som anvendes til en anden religiøs højtid/fest.

Det er arbejdsgruppens anbefaling, at den nuværende praksis skal ændres, således at en muslimsk indsat, som i øvrigt opfylder betingelserne for regelmæssig udgang - på tilsvarende vis som kristne indsatte - kan få sin udgang forlænget i forbindelse med afslutningen af Ramadan, selv om den indsatte under sin afsoning ikke har ”passeret” en dansk jul og således har opsparet fridagene. Der er efter arbejdsgruppens opfattelse tale om en af de vigtigste højtider/fester for muslimer, hvor muligheden for fejring ikke skal være afhængig af, at fridagene er opsparet fra julen/nytåret.

Det er arbejdsgruppens anbefaling, at en sådan praksis for forlænget udgang generelt skal være muligt for indsatte, der tilhører andre trossamfund end den evangelisk-lutherske danske folkekirke.

8. Den gejstlige betjening andre steder

I marts 2006 blev der sendt en forespørgsel (bilag 6) til Norge, Sverige og Finland, hvor direktoratet bad om oplysninger om, hvordan man i de tre lande betjener indsatte, der tilhører andre trosretninger, herunder oplysninger om regler og praksis på området.

8.1 Norge

Det fremgår af brevet fra Norge (bilag 7), at indsatte fra andre trossamfund, religioner eller livssyn skal kunne modtage en præst eller sjælesørger fra vedkommende religiøse eller livssynsmæssige menighed eller organisation, hvis den indsatte selv ønsker det.

Retningslinierne er nedfældet i straffegjennomføringslovens § 31, hvor der står: "Vedkommende prest skal budsendes når indsatte ønsker å tale med ham eller henne. Så vidt det er praktisk muligt skal det avsettes egnede lokaler i fengslene til gudstjeneste eller annen religiøs eller livssynsmessig seremoni, sjelesorg eller religiøs eller livssynsmessig rådgivning".

Fængselspræster i Den Norske Kirke aflønnes over statsbudgettet. Trossamfund modtager statslige og kommunale tilskud. Det er i praksis fængselspræsterne, der tager ansvar for at formidle kontakt mellem indsatte og aktuelle repræsentanter for aktuelle samfund.

På grund af stigning i andelen af udenlandske indsatte, samtidig med at også norske indsatte i større grad tilhører andre "livssamfund", har Justisdepartementet og Kirke- og Kulturdepartementet haft kontakt for at se nærmere på "livssynstjenesten" fremover.

Mere information kan findes på www.kriminalomsorg.no

8.2 Sverige

Sverige har ikke svaret.

8.3 Finland

Det fremgår af brevet fra Finland (bilag 8), at bestemmelse om religionsudøvelse i fængslerne findes i grundloven, religionsfrihedsloven og loven om "verkställighet" af straf.

I religionsfrihedsloven er det fastslået, at det er statens opgave at garantere religionsfrihed og skabe forudsætninger for, at den kan realiseres.

I verkställighetsloven er det fastslået, at retten til at udøve sin religion hører til de grundlæggende borgerlige rettigheder, hvorfor dømte i fængslerne og varetægtsarrestanter, som øvrige borgere, skal kunne udøve denne ret.

Hovedparten af "själavårdarna" i finske fængsler er præster eller diakoner fra den evangelisk-lutherske kirke. Disse "själavårdarna" forsøger på forskellig måde at støtte muligheder for, at fanger fra andre trossamfund kan udøve deres religion. Det er således "fængsels-själavårdaren", der tager kontakt til en imam og beder ham besøge fængslet, hvis indsatte beder om det.

Der er i finske fængsler en del frivillige medarbejdere, som deltager i kirkeligt arbejde, og som har fået den uddannelse, som opgaverne kræver. For tiden uddannes der kun medlemmer fra den kristne kirke, men fængselsmyndigheden har fået forespørgsel fra det muslimske samfund, som på samme vis ønsker at arbejde frivilligt i fængslerne. Spørgsmålet om hvem, der skal uddanne frivillige fra det muslimske samfund, er ikke afgjort endnu.

8.4 Besøg på Rigshospitalet

Arbejdsgruppen har aflagt besøg på Rigshospitalet, hvor gruppen talte med to af hospitalets tre præster, Christian Busch og Henning Nabe-Nielsen.

Gruppen fik udleveret *Religiøs og åndelig støtte – anmodninger om*, der blandt andet oplyser om hospitalspræsternes funktion.

På forespørgsel oplyste præsterne, at de ikke har andre eller særlige opgaver i forhold til muslimske patienter, men at de sammen med det øvrige personale skaffer kontakt til de trossamfund, patienterne ønsker. I den forbindelse havde Henning Nabe-Nielsen udarbejdet en *Vejviser - til viden om tro* som et arbejdsredskab til personalet.

Det var præsternes opfattelse, at imamen tilkaldes med henblik på at udøve konkrete muslimske ritualer og ikke på samme måde som en dansk præst bruges til sjælesorg, da det ofte er vanskeligt for en muslim at diskutere indre velfærd. Det var de to præsters opfattelse, at arbejdsgruppen i sit videre arbejde skal være opmærksom på, at det ikke er et behov hos personalet, men et behov hos brugerne, der helt primært tilgodeses.

8.5 Religion Manual

Under et besøg på Aarhus Universitet udleverede professor, dr. phil. Armin W. Geertz og adjunkt, ph.d. Lene Kühle den engelske *Religion Manual*, der er udarbejdet af H. M. Prison Service, Home Office.

I England registreres indsattes religiøse tilhørsforhold, og registreringen er baggrund for udarbejdelse af en meget detaljeret manual for religiøs betjening af indsatte i engelske fængsler. Der er således udarbejdet guidelines for de enkelte religiøse retninger med angivelse af blandt andet kontaktperson(er), helligdage, påklædning i forbindelse med udøvelse af religionen og bøger og andre sakrale skrevne dokumenter.

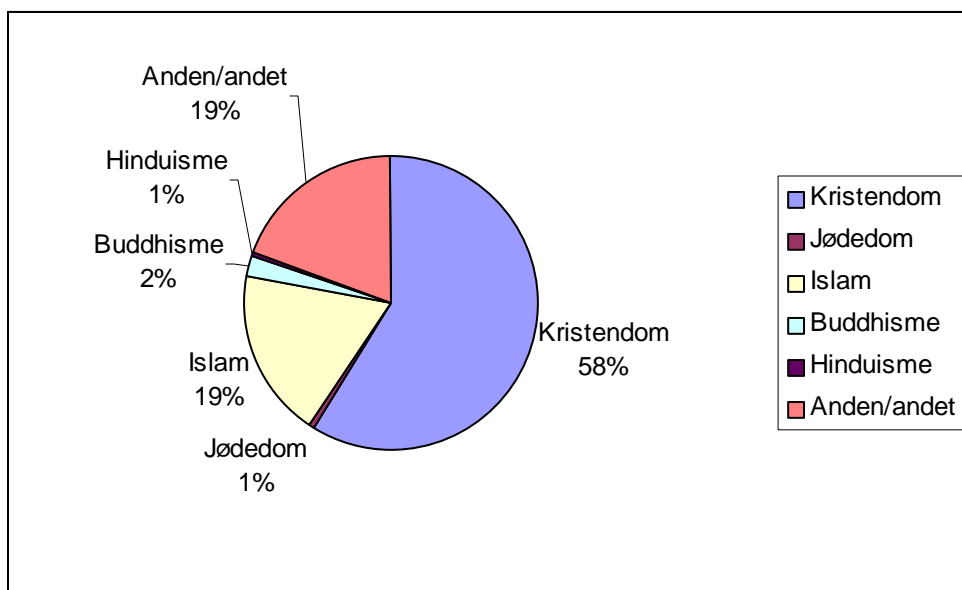
9. Oversigt over indsattes religiøse tilhørsforhold

9.1 Høring af indsatte

Der blev foretaget en anonym høring af alle indsatte i fængsler og arresthuse i april 2006. Høringen havde til formål at få oplysninger om hvor mange indsatte, der tilhører forskellige religioner, trossamfund/trosretninger. Af hensyn til høringens overskuelighed blev det besluttet alene at angive de fem verdensreligioner som afkrydsningsmulighed (bilag 4), men med mulighed for at afkrydse "Anden/andet" for så vidt angår en anden religion og anføre trossamfund/trosretning under "Eventuelle bemærkninger".

Alle fængsler og alle arresthuse på nær fire har udført høringen. I alt 2.353 indsatte har deltaget i høringen, hvilket svarer til en svarprocent på 58 %. Indsatte, som bekender sig til kristendom, udgør ca. 58 % af de 2.353 indsatte, mens jødiske indsatte udgør ca. 1 %, muslimske indsatte udgør ca. 19 %, buddhistiske indsatte udgør ca. 2 % og hinduistiske indsatte udgør ca. 1 %. Endelig er der en stor gruppe på ca. 19 %, som har krydset af ved "Anden/andet" uden nødvendigvis at angive hvilken religion mv., de bekender sig til. Det gør det ikke muligt at vurdere, om der er tale om en større gruppe inden for den samme religion, hvilket ville tale for etablering af et mere formelt tilbud om gejstlig betjening. Ud af denne gruppe på 457 indsatte er det dog muligt at opgøre, at der er fem katolikker, 12 ortodokse og 14 asatroende. Der er desuden 24 indsatte, som har angivet, at de er katolikker i forbindelse med afkrydsning ved "Kristendom".

Diagrammet viser høringsresultaterne:

Det bemærkes også, at islam ikke i særligt stort omfang er blevet underopdelt i trossamfund/trosretninger, så det har ikke givet arbejdsgruppen anledning til at overveje differentierede tilbud til de muslimske indsatte.

Høringsresultaterne skal desuden i et vist omfang danne baggrund for udarbejdelse af forslag til betjeningsmodeller, jf. pkt. 11.

9.2 Høring af åbne fængsler

De åbne fængsler er blevet spurgt om, hvor ofte indsatte får adgang til gejstlige begivenheder som fx fredagsbøn og hvor store udgifter, der er forbundet med en sådan adgang til fx transport og lignende.

Seks fængsler har besvaret forespørgslen, hvoraf to har oplyst, at indsatte aldrig har haft adgang til gejstlige begivenheder, herunder fredagsbøn. Det må antages, at fængslerne ikke har haft indsatte, som har ansøgt derom.

To fængsler har oplyst, at de alene har haft muslimske indsatte, som har ønsket adgang til fredagsbøn. Begge fængsler kører indsatte til fredagsbøn henholdsvis en gang om måneden og hver anden uge. En enkelt indsat i det ene fængsel får adgang til fredagsbøn hver anden uge og får transportudgifter betalt af fængslet. Fængslerne har opgjort udgiften til arbejds løn til en fængselsfunktionær, brændstof og afskrivning af bil.

I et fængsel kommer en imam hver fredag og afholder fredagsbønnen. Ved afbud bliver de indsatte transporteret til nærmeste by, hvor der afvikles fredagsbøn. Imamen aflønnes efter regning med kr. 600 pr. gang.

I et fængsel blev der i 2002 udarbejdet en procedure for deltagelse i fredagsbøn. Efter kontakt med imamen på Københavns Fængsler, blev der indrettet et lokale i overensstemmelse med de udstukne retningslinier fra imamen. I lokalet kan de indsatte, som ønsker det, afholde fredagsbøn. Fængslet har ikke haft henvendelser fra andre indsatte, som har ønsket adgang med henblik på gejstlig betjening, ej heller indsatte som ønsker adgang til deltagelse i fredagsbøn i en moske uden for fængslet.

10. Overvejelser om ansættelsesforhold

Arbejdsgruppen har gjort sig nogle overvejelser om ansættelse (kan omfatte fuld tid eller deltid) af gejstlige repræsentanter.

10.1 Anerkendte/godkendte trossamfund

Arbejdsgruppen mener, at de gejstlige repræsentanter, som ansættes, som udgangspunkt skal være medlem af anerkendte/godkendte trossamfund, jf. punkt 3.2, da godkendelse indebærer, at det er en forudsætning, at godkendte trossamfund i lighed med det øvrige samfund respekterer *menneskerettighederne*, navnlig religions- og trosfrihed, herunder retten til at skifte religion.

Ansættelse af gejstlige repræsentanter, som ikke er medlem af en anerkendt/godkendt trossamfund kan dog som hidtil ske efter en konkret vurdering.

10.2 Kvalifikationer

I tråd med anbefalingerne i rapporten om etniske minoriteter fra juli 2005 mener arbejdsgruppen, at imamer kan have en funktion som rollemodel for muslimske indsatte og derved for nogle indsatte kan fungere som et vigtigt bindeled i forhold til integrationen i det danske samfund. Det er derfor vigtigt, hvis Kriminalforsorgen i videre omfang beslutter sig for at tilknytte imamer, at disses danskfærdigheder, kendskab til fængselsvæsnet og viden om og indsigt i danske samfundsforhold afdækkes. Vedkommendes holdninger til Kriminalforsorgens arbejde bør endvidere vurderes – herunder især indholdet i Kriminalforsorgens Principprogram. En sådan afdækning af sprogkunderskaber og holdninger kan blandt andet ske under ansættelsessamtalen.

10.3 Udvalgelse

Udvalgelse af egnede gejstlige repræsentanter sker på samme måde som for andre ansøgere til Kriminalforsorgens stillinger. Udgangspunktet er nedsættelse af et lokalt ansættelsesudvalg, som eventuelt kan rådføre sig med direktoratet og/eller en sagkyndig inden for området. Ansættelsesudvalget vurderer ansøgerens kvalifikationer på baggrund af en ansøgning, samtale(er) med ansøger, relevant erhvervs erfaring og eventuelle referencer. Der vil - som med alle andre ansøgere - blive stillet krav om samtykke til at indhente sikkerhedsmæssige oplysninger i blandt andet Det Centrale Kriminalregister. Da det kan være vanskeligt at vurdere fagligheden, kan der eventuelt stilles krav om, at ansøger giver en prøve på den relevante gejstlige handling svarende til en prøveprædiken.

Arbejdsgruppen mener desuden, at det særligt skal afdækkes, hvorvidt den pågældende har uddannelsesmæssig baggrund og erfaring med sjælesorgssamtaler/den personlige samtale.

Hvis det ikke er muligt at rekruttere en gejstlig repræsentant med de forudsatte kompetencer mv., kan det overvejes, om der, indtil en sådan løsning kan findes, kan etableres en ordning, hvor den personlige samtale gennemføres med en person, som har den relevante sproglige og kulturelle baggrund, men som ikke er en gejstlig repræsentant.

10.4 Tidsbegrænsede ansættelser

Da andelen af indsatte med forskellig religiøs observans kan ændre sig over tid, anbefaler arbejdsgruppen, at der bør etableres tidsbegrænsede ansættelser.

I lighed med andre ansættelser vil den første del af ansættelsen kunne ske på prøve med henblik på at vurdere opgaveløsningen i dagligdagen.

10.5 Aflønning

Arbejdsgruppen mener, at der skal ske en ensartet aflønning af de gejstlige repræsentanter, som ansættes. Arbejdsgruppen anbefaler, at Finansministeriets cirkulære om vederlæggelse mv. af timelønnet undervisning, sats III anvendes, da dette ca. svarer til, hvad en dansk fængselspræst får i timen (2006-niveau: 206,78 kr.).

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at der er en vis praksis for tilknytning af ulønnede gejstlige repræsentanter, der på ansættelseslignende vilkår har fri adgang til institutionen, herunder får udleveret kort og nøgler. Det kan fx være katolske søstre eller Kirkens Korshær.

10.6 Tavshedspligt

Gejstlige repræsentanter er selvsagt undergivet tavshedspligt på lige fod med andre ansatte i Kriminalforsorgen.

10.7 Adgang til IT-systemer¹⁰

Arbejdsgruppen er blevet gjort opmærksom på, at det bør overvejes om ansatte til gejstlig betjening af indsatte har behov for adgang til fx Klientsystemet.

10.8 Introduktion og uddannelse

Arbejdsgruppen anbefaler, at nyansatte gejstlige repræsentanter skal deltage i et særligt indholdsmæssigt tilrettelagt kursus, som afholdes i forbindelse med hver ansættelse i lighed med introduktionsforløbet for arrestforvarere.

10.9 Stillingsbeskrivelse

Der bør udformes en mere omfattende beskrivelse af, hvad stillingen indebærer ud over det, som typisk fremgår af et ansættelsesbrev. Formålet med en sådan stillingsbeskrivelse er, at tjenestestedets ledelse og den gejstlige repræsentant har en fælles forståelse af stillingens omfang og indhold. Det vil sikre arbejdstageren trygge rammer for varetagelse af stillingen, og det vil sikre ledelsen overblik over ansvarsområderne, ligesom det på tjenestestedet vil synliggøre ansvarsområder og evt. områder, hvor der kan etableres samarbejde med andre faggrupper.

¹⁰ Dette spørgsmål ses ikke at være overvejet i rapport om "Den kirkelige betjening af indsatte i fængsler og arresthuse" fra december 2003.

11. Gejstlig betjening af indsatte som ikke tilhører den evangelisk-lutherske trosretning

11.1 Indledning

Som nævnt tidligere har den gejstlige betjening af indsatte, der tilhører den danske folkekirke en lang historisk tradition, jf. pkt. 4.3, hvoraf det fremgår, at præstens funktion ud over de gejstlige handlinger og sjælesorgen også omfattede en undervisnings- og forsorgsfunktion. Tilknytningen af præster – såvel kvantitativt og proceduremæssigt - har således udspring i folkekirken.

Antallet af indsatte, der tilhører andre trosretninger/trossamfund, er først i de senere år nået et omfang, som gør det naturligt at se på en mere lige adgang til gejstlig betjening af indsatte, som ikke tilhører den evangelisk-lutherske trosretning. Også med henvisning til de europæiske fængselsregler finder arbejdsgruppen, at betjeningen i øget omfang bør ske ved en mere fast ansættelse/tilknytning af gejstlige repræsentanter.

Arbejdsgruppen skal derfor – i overensstemmelse med de europæiske fængselsregler - anbefale, at der ansættes gejstlige repræsentanter, for så vidt angår de trossamfund/trosretninger, som større grupper af indsatte tilhører. Dette bør desuden ske ud fra en lighedsbetragtning, således at indsatte så vidt muligt behandles ens. Tilknytning af gejstlige repræsentanter i et ansættelsesforhold vil desuden give en bedre betjening end ved ad hoc tilkaldelse, og det vurderes at være mere sikkerhedsmæssigt forsvarligt og give en tættere tilknytning mellem dem, der ansættes, og Kriminalforsorgen.

For god ordens skyld skal det nævnes, at arbejdsgruppen har overvejet om dele af de opgaver, som traditionelt er blevet udført af præster fra folkekirken – og som dermed også forudsættes udført af en imam - kan løses af andre faggrupper, som ville kunne betjene indsatte uafhængig af trosretning. Her tænkes på den personlige samtale, uden at dette dog må få karakter af behandling. Særligt relevant kan dette måske være, hvor der er en formodning om, at den helt primære baggrund for ønsket om en personlig samtale, er relateret til ønsket om at tale med en, som forstår indsattes sprog og kultur indgående.

Da langt den største religiøse enkeltgruppe ved siden af den kristne er den muslimske, har arbejdsgruppens fokus været ansættelse/tilknytning af imamer.

I det omfang, sammensætningen af indsattes religiøse tilhørsforhold ændrer sig, må forholdene nøjere analyseres.

11.2 Elementer i den gejstlige betjening

Arbejdsgruppen har vurderet forskellige muligheder for gejstlig betjening inden for de grupper, som høringen, jf. pkt. 9 og bilag 5, har afdækket. I overvejelserne omkring betjeningen har arbejdsgruppen behandlet følgende hovedpunkter:

1. Generelle forhold vedrørende religionen
2. Forhold omkring gejstlige handlinger
3. Sjælesorg/den personlige samtale
4. Helligdage i forhold til arbejdspligten og lignende praktiske forhold
5. Tidsmæssige rammer for tilknytningen (betjeningsmodel)
6. Ansættelsesmæssige forhold og kriterier for ansættelse

Uanset at den efterfølgende beskrivelse helt primært har fokus på den muslimske gruppe af indsatte, foreslår arbejdsgruppen, at overvejelser mv. af en eventuel ny større gruppe gennemføres efter den beskrevne model.

Arbejdsgruppen finder det ikke relevant med beskrivelse af en nærmere tilknytning af andre gejstlige repræsentanter end imamer. I det omfang den enkelte institution grundet særlige forhold ønsker at tilknytte andre gejstlige repræsentanter (fx en katolsk præst eller søster), må den enkelte institution vurdere processen ud fra den model, som er beskrevet hhv. nedenfor og i vejledningen omkring den evangelisk-lutherske betjening.

11.3 Elementer i den gejstlige betjening af muslimske indsatte

11.3.1 Generelle forhold vedrørende religionen

Islam er en mangfoldig og varieret religion, der rummer mange forskellige fortolkningsfællesskaber, og muslimer i forskellige områder har optaget lokale folkelige traditioner og overleveringer. Der er to større grupperinger af muslimer, nemlig sunnitterne, som udgør ca. 90 %, og shiitterne, som udgør ca. 10 %. Uanset relativt store forskelle mellem de to største grupperinger er det arbejdsgruppen opfattelse, at der i betjeningen ikke skal skelnes mellem de to grupper. Det betyder, at imamer, som evt. tilknyttes Kriminalforsorgens institutioner, må acceptere dette udgangspunkt. Hvis indsatte ikke kan acceptere dette, forudsættes det, at den tilknyttede imam hjælper den indsatte med at få kontakt til "egen" imam ved ad hoc tilkaldelse.

Grundlæggende taler man om islams "fem søjler", dvs. pligter, som bør overholdes, og som er retningsgivende for muslimsk trospraksis. De fem søjler er trosbekendelsen, bønningen, almissen, fasten og valfarten, jf. bilag 3.

11.3.2 Forhold omkring gejstlige handlinger

Arbejdsgruppen har valgt at beskrive de to søjler, som er mest relevant for muslimske indsattes dagligdag.

Bønningen skal udføres fem gange i døgnet: Ved daggry, over middag, midt på eftermiddagen, ved solnedgang og om aftenen. Bønningen kan udføres næsten hvor som helst, dog skal stedet være "rent", det vil sige, at bønningen ikke kan udføres på et toilet eller badeværelse - herunder heller ikke i celler, hvor toilettet ikke er afskærmet.

Bønningen foregår ved, at man tager en rituel afvaskning, tager sine sko af og vender sig i retning mod Mekka. Mange muslimer har et lille bedetæppe, som foldes ud, og bønningen udføres så efter et fast mønster med bestemte bevægelser og særlige formularer. Bønningen tager ca. 4-10 minutter.

For den enkelte indsatte betyder det, at såfremt indsatte af trosmæssige grunde ikke ønsker at være i en celle, hvor toilettet ikke er separat, bør der tages hensyn hertil ved placeringen. I forbindelse med bøn bør den indsatte tillades at medbringe et mindre bedetæppe. Det vil således også sige, at et tæppe bør kunne medbringes til arbejdspladsen/skolen. Endelig bør der være adgang til at kunne vaske sig rituelt, når bøn ønskes gennemført i en pause i beskæftigelsen.

I fastemånedens Ramadan, som skifter hvert år i forhold til vores kalender, idet den muslimske kalender følger månefaserne, må voksne muslimer hverken spise eller drikke fra daggry (ca. en time før solopgang) til efter solnedgang. Det bemærkes, at der gælder særlige regler for voksne syge og for menstruerende, gravide og ammende kvinder, som kan tillades at bryde

fasten, hvis det skønnes nødvendigt. Derudover skal kvinder leve op til de samme krav som mænd.

11.3.3 Sjælesorg/den personlige samtale

Der er mindre tradition for, at muslimer bruger imamer til sjælesorgssamtaler på samme måde som kristne bruger en præst fra folkekirken, men imamer optræder ofte som vejledere og rådgivere i personlige spørgsmål under personlige samtaler på samme måde, som ældre familiemedlemmer bruges. Derudover bruger den enkelte muslim i stor udstrækning koranlæsning som problemløsning.

Uanset at praksis omkring sjælesorg/personlig samtale ikke er så stærk som inden for den evangelisk-lutherske trosretning, finder arbejdsgruppen på grund af de særlige forhold, som frihedsberøvede i et fængsel/arresthus er undergivet, at muligheden for hjælp til sjælesorg/personlig samtale bør understøttes.

Det betyder, at muslimske indsatte bør have samme adgang til samtale med en imam, som kristne indsatte har til at tale med en præst. Det betyder også, at fx isolationsfængslede muslimer særligt bør tilgodeses ved prioritering af samtale. Muligheden for at etablere samtale i - primært - de mindre arresthuse kan dog betyde en vis ventetid. Alternativt kan der tilbydes en personlig samtale med præsten, hvilket erfaringsmæssigt ofte kan dække det akutte behov, den indsatte i første omgang har.

11.3.4 Helligdage i forhold til arbejdspligten og lignende praktiske forhold

Som beskrevet i bilag 3 er der en lang række hellig-/festdage for muslimer. Der er dog ikke generelt praksis for arbejdsfri på disse dage, som det kendes i Danmark for de evangelisk-lutherske helligdage/festdage.

For den enkelte indsatte finder arbejdsgruppen, at afslutningen på Ramadanmåneden (den såkaldte Id-al-fitr) er en sådan festdag, hvor indsatte uden særlig begrundelse bør kunne friholdes fra beskæftigelse. Festen svarer til dansk jul med et særligt måltid og meget socialt samvær. For så vidt angår udgang til denne fest henvises til pkt. 7.8.

Enhver muslim bør, hvis det er muligt, en gang i livet foretage en pilgrimsrejse til Mekka. Valfarten falder i den sidste måned af det islamiske kalenderår. Slagtofferet er udformet som en fest i sig selv, Id al-adha, hvor muslimer over alt i verden deltager ved at ofre den 10. i valfartsmåneden. Arbejdsgruppen mener, at muslimer skal have tilladelse til beskæftigelsesfrihed på denne festdag.

Muhammeds fødselsdag er ligeledes en festdag, der dog af muslimer i Danmark oftest henlægges til en weekend. Derfor foreslår arbejdsgruppen ikke fritagelse for beskæftigelse på denne dag.

11.3.5 Tidsmæssige rammer for tilknytningen (betjeningsmodel)

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at den hidtidige praksis med en fuldtidsansat imam på Københavns Fængsler, deltidsansatte imamer i statsfængslerne i Vridsløselille, Nyborg og Ringe, ad hoc tilkaldte imamer i de øvrige fængsler og i arresthusene samt brug af udgangsreglerne i visse åbne fængsler, giver indsatte, der er tilknyttet andre trossamfund/trosretninger, en uensartet gejstlig betjening. På denne baggrund har arbejdsgruppen drøftet, hvordan og hvilke fremtidige betjeningsmodeller, der i højere grad tilgodeser de indsatte ønsker og behov for gejstlig betjening på en mere ensartet måde.

Arbejdsgruppen har således drøftet en regionsmodel, hvor fx en imam betjente regionens fængsler og arresthuse. Det er dog arbejdsgruppens opfattelse, at en sådan model vil blive kostbar, idet megen tid vil skulle bruges til transport mellem tjenestestederne.

Endvidere har arbejdsgruppen drøftet ansættelse af et antal imamer på deltid eventuelt kombineret med tilkald ad hoc.

Det er arbejdsgruppen opfattelse, at det bør tilstræbes, at sammenlignelige institutioner som udgangspunkt bør betjenes nogenlunde ens ud fra en lighedsbetragtning.

Som tidligere nævnt er det alene aktuelt for den gruppe af indsatte, som tilhører muslimske trossamfund/trosretninger, hvorfor arbejdsgruppen anbefaler, at der som anført nedenfor sker ansættelse af eller ad hoc tilknyttes imamer afhængig af antallet af indsatte i de enkelte institutioner.

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at ændringer i strukturen for fængsler og arresthuse kan influere på modellen for gejstlig betjening af varetægtsarrestanter og indsatte.

11.3.5.1 Lukkede fængsler

De fire lukkede fængsler, statsfængslerne i Vridsløselille, Nyborg, Ringe og Horsens har mellem 35-40 % indsatte med anden etnisk baggrund end dansk – Ringe har dog godt 50 %. Disse tal sammenholdt med hørings svarene af de indsatte peger efter arbejdsgruppens opfattelse på, at disse fængsler bør have nogenlunde samme omfang af religiøs betjening.

Arbejdsgruppen skal derfor foreslå, at der til varetagelse af opgaverne med fredagsbøn/fællesbøn, sjælesorg og den personlige samtale og eventuelt studiekredse afsættes ca. 15 timer pr. måned i de fire lukkede fængsler.

Anstalten ved Herstedvester har traditionelt ikke så mange muslimske indsatte, og arbejdsgruppen foreslår, at den nuværende ordning med ad hoc betjening fortsætter.

Det er ligeledes arbejdsgruppens opfattelse, at der til de lukkede afsnit i statsfængslerne Midtjylland og Kragshovede bør være deltidsansatte imamer fra 5 – 10 timer pr. måned.

Udgifterne til deltidsansatte imamer afholdes af Kriminalforsorgens institutioner.

11.3.5.2 Åbne fængsler

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at den gejstlige betjening af muslimske indsatte i åbne fængsler, som udgangspunkt skal ske ved udgang fra fængslet til en nærliggende moske eller bederum. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at sådanne udgange bør finde sted i et omfang, der er afpasset de indsatte ønsker sammenholdt med fængslets ressourcer hertil.

Hvis fængslets ressourcer ikke kan tilgodese jævnlige transporter til fredagsbøn, bør fængslet sikre, at imamen kommer til fængslet. Dette vil også være tilfældet, hvis indsatte ikke kan forlade fængslet fx af disciplinære grunde.

Eventuelle transportudgifter og anden udgiftsgodtgørelse ved tilkald af en imam afholdes af institutionen.

Arbejdsgruppen er opmærksom på, at der til gejstlig betjening af indsatte i åbne fængsler ikke foreslås afsat timer til fx sjælesorg/personlig samtale. Det er arbejdsgruppens opfattelse, at indsatte i åbne fængsler generelt opholder sig i institutionen i forholdsvis kort tid, og at det

derfor ikke skønnes nødvendigt med udmelding af timer til varetagelse af denne funktion. Det er arbejdsgruppen opfattelse, at indsatte i åbne fængsler som udgangspunkt skal serviceres uden for fængslet, ligesom det er tilfældet med blandt andet undervisning og bibliotekstilbud – dette gælder også den gejstlige betjening.

11.3.5.3 Arresthuse

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at religiøs betjening af indsatte i de otte arresthuse med en kapacitet på mere end 40 pladser, normalt vil udgøre et omfang/behov, der kan løses ved ansættelse af en imam fra 5-10 timer pr. måned, eventuelt således at der fastsættes en årsnorm, hvorved der kan foretages de nødvendige variationer i timeantal afhængig af antallet af indsatte med muslimsk baggrund, som efterspørger betjeningen.

I de øvrige arresthuse sker betjeningen ved tilkald ad hoc.

Eventuelle transportudgifter ved ad hoc tilkaldte imamer og anden udgiftsgodtgørelse af deltidsansatte imamer afholdes af arresthuset.

11.3.5.4 Københavns Fængsler og Sandholmløjren

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at den nuværende ordning med en fuldtidsansat imam på Københavns Fængsler bør fortsætte, da antallet af indsatte med muslimsk baggrund er stort og er stigende.

Udgiften til aflønning af imamen afholdes af Københavns Fængsler.

Arbejdsgruppen foreslår, at der ansættes ½ årsværk (imam) yderligere på Københavns Fængsler, således at vedkommende i perioder med mange muslimske indsatte i Sandholmløjren kan betjene disse indsatte. I perioder med få muslimske indsatte i Sandholmløjren kan vedkommende supplere den fuldtidsansatte imam på Københavns Fængsler.

11.3.6 Ansættelsesmæssige forhold og kriterier for ansættelse

Arbejdsgruppen finder, at der i de lukkede fængsler og større arresthuse bør ske en fastansættelse. Da antallet af indsatte, der ønsker betjening af en imam, kan variere meget, bør der i ansættelsesforholdet tages højde derfor, således at beskæftigelsesgraden ved en kontraktmæssig aftale kan reguleres i forhold til antallet af indsatte med muslimsk baggrund, der efterspørger betjeningen.

11.3.6.1 Ansættelsesformer

Tilknytningen af imamer kan ske i form af fastansættelse, deltidsansættelse, timelønsansættelse eller i form af tilkald ad hoc med fast aftale om kompensation for udgifter i forbindelse med betjeningen af indsatte.

Da området ikke umiddelbart forekommer overenskomstmæssigt dækket og ej heller er omfattet af funktionærloven, vil det være muligt at indgå en kontrakt, som konkret tilpasser vilkårene til opgaven.

11.3.6.2 Kriterier for udvælgelse og ansættelse

Se nærmere under pkt. 10.3 og 10.4.

11.4 Øvrige trosretninger

Det er arbejdsgruppens opfattelse, at antallet af indsatte, som tilhører de øvrige trosretninger jf. høringen, bilag 5, ikke vurderes at give grundlag for en fastere tilknytning af gejstlige

repræsentanter, hvorfor arbejdsgruppen har valgt ikke at beskrive disse trossamfund/
trosretninger. Udgangspunktet er her en ad hoc løsning.

12. Forslagets økonomiske konsekvenser

Det forudsættes, at der ikke er behov for bygningsmæssige ændringer for at etablere fællesrum til religiøse og kulturelle formål, herunder bederum. Eventuel etablering af et sådant rum må ske inden for de eksisterende rammer.

Alle udgifter til aflønning af imamer – både ansatte og ad hoc tilkaldte – samt eventuelle driftsudgifter til indkøb af fx koraner og indretning af bederum og fodbad afholdes af Kriminalforsorgen (de enkelte institutioner).

12.1 Beregning af lønudgifter ved arbejdsgruppens forslag

Arbejdsgruppen har i skemaet beregnet, hvad arbejdsgruppens forslag koster.

Fængsler	Antal timer pr. måned	Antal årsværk
Vridsløselille	15	
Nyborg	15	
Ringe	15	
Horsens	15	
Midtjylland – forslag: 5 – 10 timer/mdr.	10	
Kragsskovhede – forslag: 5 – 10 timer/mdr.	10	
Københavns Fængsler		1
Sandholmlejren		½
8 arresthuse – forslag: 5 – 10 timer/mdr. X 8	80	Ca. 1/8 årsværk
I alt	160 timer	1 5/8 årsværk

Der er aktuelt ansat	Antal timer pr. måned	Årsværk
Københavns Fængsler		1
Vridsløselille	12	
Nyborg	120	
Ringe	14	
I alt	146	1 årsværk

Som det fremgår af ovenstående skema, vil der ved en omfordeling af de timer, der anvendes i dag, ikke være nævneværdige ekstra udgifter for Kriminalforsorgen ved arbejdsgruppens forslag. Der vil alene være en ekstra udgift til det ½ årsværk, som arbejdsgruppen foreslår oprettet på Københavns Fængsler med arbejdsopgaver hovedsageligt henlagt til Sandholmlejren og en yderst beskedne stigning i det samlede timeantal i de øvrige fængsler og arresthuse.

Ud over udgifter til de i skemaet opregnede timer, kan der i mindre omfang være fx transportudgifter til ad hoc tilkaldte, men det er arbejdsgruppens opfattelse, at der såvel i dag, som hvis arbejdsgruppens forslag vedtages, vil være tale om meget små udgifter.

13. Bilagsfortegnelse

1. Arbejdsgruppens kommissorium
2. Referat af møde med imamer
3. Højtider, helligdage og fester
4. Høringsskrivelse til indsatte vedrørende religion/trosretning
5. Oversigt over høringsresultater vedrørende religion/trosretning
6. Forespørgsel til de nordiske lande
7. Svar fra Norge
8. Svar fra Finland